AŞK ÜZERİNE

ANTON ÇEHOV

BİR SOLUKTA KLASİKLER

yordam edebiyat

Türkçesi: Hasan Âli Ediz - Nuri Yıldırım

AŞK ÜZERİNE | ANTON ÇEHOV

Hasan Âli Ediz (1904, Priboy, Sırbistan - 3 Temmuz 1972, İstanbul)

70'e yakın çeviriye imza atmış yetkin ve öncü çevirmenlerimizdendir. Sırbistan'ın Priboy kasabasında doğdu. 1913 yılında İstanbul'a göç etti. 1921 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesine girdi. 1923 1 Mayıs'ında "komünist bildirileri dağıttığı" için tutuklandı. Nisan 1924'te Askerî Tıp Akademisi'nden atıldı. 1925'te Sovyetler Birliği'ne gitti. Orada kaldığı beş yıl içinde bir yandan siyasal faaliyetlerini sürdürürken bir yandan da tıp eğitimine devam etti. Türkiye'ye döndükten sonra, 1930-1935 yılları arasında hapis yattı. Sonraki yıllarda kendini tümüyle yazarlığa ve çevirmenliğe verdi. Milli Eğitim Bakanlığı Dünya Klasikleri dizisinin gerçekleşmesine önemli katkısı oldu. Fransızca, Rusça ve Sırpça bilen Ediz, pek çok klasik ve çağdaş yapıtı Türkçeye kazandırdı. *Suç ve Ceza* (Dostoyevski), *Anna Karenina* (Tolstoy), *Seçme Hikâyeler* (Çehov, 2 cilt), *Duman* (Turgenyev), *Mayıs Gecesi* (Gogol), *Ekmeğimi Kazanırken* (Gorki), *Benim Üniversitelerim* (Gorki); Yordam Edebiyat'ın yayımladığı Hasan Âli Ediz çevirilerinden bazılarıdır.

Nuri Yıldırım

1969 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olmasının ardından aynı fakültede asistan olarak göreve başladı, 1978 yılında doçent oldu. 1979-1981 arasında Moskova Devlet Üniversitesi (MGU) İktisat Bölümü'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. 12 Eylül döneminde (1983) üniversitedeki görevinden ayrılmak zorunda bırakılan Nuri Yıldırım, 1989-2000 yılları arasında çeşitli Türk banka ve firmalarını temsilen Moskova'da görev yaptı, bu sayede Rus dili ve kültürünü öğrenme fırsatı buldu. 2000 yılında öğretim üyeliğine dönerek Yıldız Teknik Üniversitesi İktisat Bölümü'nde çalışmaya başladı. 2007 yılında profesör unvanını aldı, 2010 yılında emekli oldu. Nuri Yıldırım'ın Yordam Edebiyat'tan çıkan çevirileri: Çehov'dan *Seçme Öyküler-3* ve *Seçme Öyküler-4* (Nisan 2019), Gonçarov'dan *Oblomov* (Aralık 2017), Dostoyevski'den *Yeraltından Notlar* (Eylül 2018), Lermontov'dan *Zamanımızın Kahramanı* (Kasım 2019), Gogol'den *Ölü Canlar* (Mart 2020).

Aşk Üzerine, Anton Çehov'un olgunluk döneminde kaleme aldığı üç öyküden oluşan bir dizi. Bağımsız da okunabilen öyküler, ortak temalar ve anlatıcı karakterler üzerinden birbirine bağlanıyor. Üçlemenin ilk öyküsü olan "Kılıflı Adam", Çehov, *Seçme Öyküler-2: Taşra Hikâyeleri* (Türkçesi: Hasan Âli Ediz, Yordam Edebiyat, 2017) içinde; "Bektaşiüzümü" ve "Aşk Üzerine" ise, Çehov, *Seçme Öyküler-3: Kısa Hikâyeler* (Türkçesi: Nuri Yıldırım, Yordam Edebiyat, 2019) içinde yayımlanmıştır.

Yordam Edebiyat: 91 • Aşk Üzerine • Anton Çehov
ISBN 978-605-172-402-7 • *Türkçesi:* Hasan Âli Ediz-Nuri Yıldırım
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Birinci Basım:* Ekim 2020
© Yordam Kitap, 2016, 2020

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: İnkılâp Kitabevi Baskı Tesisleri (Sertifika No: 44066)
Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8
Yenibosna / Bahçelievler - İstanbul
Tel: 0212 496 11 11

BİR SOLUKTA KLASİKLER

ANTON ÇEHOV

AŞK ÜZERİNE

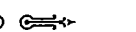
ÖYKÜ

TÜRKÇESİ
HASAN ÂLİ EDİZ – NURİ YILDIRIM

yordam edebiyat

Az sözle çok şey anlatmanın ustası

ANTON ÇEHOV

Yeşim Dinçer

Dünya edebiyatına getirdiği yeniliklerle tarihin en büyük öykü yazarlarından biri olarak kabul edilen Anton Pavloviç Çehov, 17 Ocak 1860'ta, Taganrog kentinde doğdu. Dedesi, ailesinin özgürlüğünü satın almayı başaran bir toprak kölesi, babası da uzun yıllar tüccar çıraklığı yaptıktan sonra kendi dükkânını açmış bir esnaftı. Çehovlar 1876'ya dek Taganrog'da yaşadılar. Rusya'nın güneyinde, Azak Denizi kıyısındaki kentin nüfusu o yıllarda 65 bin kadardı ve bütün kıyı kentleri gibi geçimini ticaretten sağlıyordu.

Daha küçük yaşlarda, bakkal dükkânında babasına yardım etmeye başlayan Anton Çehov'un dört erkek kardeşiyle birlikte bir kız kardeşi vardı. Mutlu bir çocukluk geçirdikleri söylenemez. Düzenli bir eğitim görmeyen dindar babaları, sanatsal yeteneğine rağmen sert mizaçlı, otoriter bir adamdı. Keman çalıyor, yağlı boya resim yapıyor, kilise korosunu yönetiyor fakat çocuklarını sabah akşam ilahiler okumaya, kiliseye gitmeye zorluyor ve onları sık sık dövüyordu. Anneleri ise, tam tersine, iyi yürekli ve duygulu bir kadındı. Çehov, "Bizim için annemizden daha değerli hiçbir şey yoktu", "Yeteneğimizi babamızdan, ruhumuzu ise annemizden aldık" demektedir.*

Babasının iflası Çehov'un hayatında yeni bir sayfa açtı. Aile alacaklılardan kaçmak için Moskova'da yüksek öğrenim gören büyük oğullarının yanına taşınınca Taganrog'da tek başına kaldı. Bir yandan

---

* Zeynep Zafer. *Anton Çehov'un Öykü Sanatı*, Cem Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 16.

lise eğitimine devam ederken bir yandan da özel ders vererek geçimini sağlıyordu. Baba baskısından kurtulduğu için olacak, okuldaki notları da yükselmişti. Bu arada okul dergisinde ilk yazıları yayınlandı.

1879'da liseden mezun olan Çehov, Moskova'ya gelerek tıp fakültesine kaydoldu. Hem okumak hem de maddi sıkıntıları devam eden ailesine yardım etmek zorunda olduğundan çeşitli mizah dergilerine ve gazetelere kısa metinler; öykülerin yanı sıra fıkralar, anekdotlar, tiyatro eleştirisi, ilginç olaylar, komik ilanlar vb. yazmaya başladı. Bu dönemde yazdığı öykülerden bazılarını, üniversiteyi bitirdiği yıl (1884) basılan ilk öykü kitabında derledi.

Çehov okulu bitirdikten sonra birkaç yıl yazarlığı ve hekimliği bir arada yürüttü. Hekimlik ona gözlem alanını genişletme fırsatı veriyor ve işini severek yapıyordu. 1886'da ikinci öykü kitabı *Renkli Öyküler* basıldı. Eleştirmenler, neşe ve mizahla birlikte hüzünlü bir şiirsellik içeren kendine özgü tarzını sevdiler. 1887'de yayınlanan üçüncü öykü kitabı *Alacakaranlıkta*, Rus Bilimler Akademisi'nin verdiği Puşkin ödülünü kazandı. Bundan sonra en iyi Rus yazarlarından biri olarak görülmeye başlandı, nitelikli dergilerde yayın yapma ve doktorluğu bırakarak yalnız edebiyata yönelme imkânına kavuştu.

1888 yılında Çehov'un sanatsal çizgisini olgunlaştırdığı uzun öykülerinden ilki, "Step (Bir Yolculuk Hikâyesi)" yayınlandı. Son derece sade olay örgüsüyle tatlı bir rüya gibi akıp giden bu güzel öykü, Çernişevski, Tolstoy, Gorki gibi Rus edebiyatının dev yazarları tarafından hayranlıkla okundu. Bugün de türün başyapıtlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Sonraki yıllarda Çehov'un dikkati gittikçe Rus hayatının toplumsal sorunları üzerinde yoğunlaştı. 1890 yılında, pranga cezası çeken mahkûmların sürgün edildiği Sahalin adasına uzun bir yolculuk yaptı. Üç ay kaldığı Sahalin'de oradaki hayatı ve koşulları gözlemlediği çok değerli bir alan çalışması gerçekleştirerek izlenimlerini yayınladı.

1892'de, bankadan ve çalıştığı yayınevinden aldığı borçla Melihovo'da (Moskova yakınlarında) bahçeli bir ev satın alarak ailesiyle birlikte oraya taşındı. Bu sakin ortam Çehov'un sanat yaşamında

çok verimli bir rol oynadı. Yordam Edebiyat'ın "Bir Solukta Klasikler" dizisinde yer verdiğimiz "Altıncı Koğuş" (1892), "Üç Yıl" (1895), "Hayatım" (1896) gibi en güzel uzun öykülerini burada yazdı. Özellikle "Altıncı Koğuş", ilk yayınlandığında muazzam bir etki ve tartışma yarattı. Olayların geçtiği taşra hastanesinde akıl hastalarının kapatıldığı koğuş, Çarlık Rusyasının bir alegorisi olarak değerlendirildi. Lenin'in öyküyü okuduktan sonra, "kendimi o koğuşa kapatılmış gibi hissettim", "Altıncı Koğuş beni bir devrimci yaptı" dediği aktarılmaktadır.*

Öykü karakterleri ve işlenen tema bakımından özel bir iç birliği taşıyan "Kılıflı Adam", "Bektaşiüzümü", "Aşk Üzerine" üçlemesi** (1898), Çehov'un yine Melihovo döneminde kaleme aldığı kayda değer eserlerindendir.

Mart 1897'de Çehov, semptomları daha üniversite sıralarında iken ortaya çıkan tüberküloz hastalığı nedeniyle akciğer kanaması geçirerek hastaneye kaldırıldı. Hastalığı yumuşak iklim koşullarında yaşamasını gerektirdiğinden 1898 yılında Kırım'ın Yalta kentine yerleşti. O sıralarda aynı kentte bulunan Tolstoy ve Gorki ile dostluğunu pekiştirdi.

Çehov Yalta'da vaktini daha çok tiyatro oyunları yazarak geçirdi ve en başarılı dört klasik oyununu yaşamının son yıllarında üretti. İlk olarak 1896'da sergilenen *Martı*, Petersburg'da başarısızlıkla sonuçlansa da, iki yıl sonra Moskova Sanat Tiyatrosu'nun sahneye koyduğu temsil büyük kabul görmüştü. *Martı*'nın gördüğü ilgi ona *Vanya Dayı* (1899), *Üç Kızkardeş* (1901), *Vişne Bahçesi* (1903) oyunlarını yazma cesaretini verdi. Çehov genellikle –İbsen ve Strindberg ile birlikte– tiyatroda erken modernizmin doğuşundaki üç ufuk açıcı figürden biri olarak anılmaktadır.

Çehov Yalta yıllarında, gerek oyunlarının sahneye konuluşu, gerek Moskova Sanat Tiyatrosu oyuncularından Olga Knipper ile kurduğu duygusal bağ nedeniyle, sık sık Moskova'ya yolculuk yaptı. 1900 yılı baharında Moskova'ya gidemeyecek kadar hasta olunca, tiyatro sanat-

---

* https://en.wikipedia.org/wiki/Ward_No._6

** Bahsi geçen Çehov öykülerinden "Kılıflı Adam", *Seçme Öyküler 2 - Taşra Hikâyeleri* (çev. Hasan Âli Ediz, Yordam Edebiyat, 2017) içinde; "Bektaşiüzümü" ile "Aşk Üzerine", *Seçme Öyküler 3* - Kısa Hikâyeler (çev. Nuri Yıldırım, Yordam Edebiyat, 2019) içinde yer almaktadır.

çıları, yazara kendi oyunlarını sergilemek için Yalta'ya kadar geldiler. Bu olay, Çehov ile Olga Knipper arasındaki ilişkiyi daha da güçlendirdi ve 1901 yılı Mart'ında evlendiler. Bir süre ayrı şehirlerde yaşamaya devam etseler de, Çehov'un sağlık durumunun kötüleşmesi üzerine birlikte Almanya'nın İsviçre sınırındaki Badenweiler kasabasına gittiler. Yazarın ilk günlerde biraz düzelmiş gibi görünen sağlığı bir ay içinde kötüleşti. 2 Temmuz 1904 günü, henüz 44 yaşındayken hayata veda etti. Ufak bir kalabalık tarafından Moskova'da karşılanan cenazesi Novo-Diviçiy mezarlığına götürüldü. Yalta'da yaşadığı ev, kız kardeşinin bakımı altında müze haline getirilerek korunmuştur.

Dostlarının anlatımıyla Çehov, kendinden ve yaptıklarından söz etmeyi asla sevmeyen, son derece alçakgönüllü ve mizah duygusu olan bir insandı. Rusya'nın sanat-edebiyat dünyasında yer alan şahısları sıralarken birinciliği Tolstoy'a vermiş, kendisinin ancak doksan sekizinci sırada yer alabileceğini söylemişti.* Oysa geliştirdiği kendine özgü anlatım tarzı ile öykü sanatına yepyeni bir yol açtı ve ölümünden sonra ünü, dünyadaki hiçbir öykü yazarının ulaşamadığı geniş kitlelere yayıldı. Edebiyatta, tiyatroda, hatta sinemada "Çehovyen" etkiler taşıyan çağdaş yapıtların varlığından hâlâ söz etmek mümkün.

Gündelik ayrıntılardan yola çıkarak yaşamı yakalayan Çehov'un kalem ustalığını en iyi çözümleyenlerden biri de Tolstoy olmuştur. Onun hakkında yaptığı şu değerlendirme fazla söze gerek bırakmıyor: "Çehov'un kendine özgü bir biçimi var, empresyonistler [izlenimci ressamlar] gibi... sanki önünüzde birisi, hiç seçme yapmıyormuş gibi o anda elinin değdiği boyalarla bir resim yapıyor ve bu fırça dokunuşlarının hiçbiri de ötekiyle ilintili değil. Ama, biraz geriye çekilip uzaktan baktığınızda görüyorsunuz ki, topluca bir bütünlüklü izlenim ortaya çıkmış; önünüzde apaçık ve büyüleyici bir tablo duruyor."**

---

* Zafer, a.g.e s. 35.

** Aktaran Gennadiy N. Pospelov. *Edebiyat Bilimi II*, çev. Yılmaz Onay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1984, s. 72.

KILIFLI ADAM

BEKTAŞİÜZÜMÜ

AŞK ÜZERİNE

Kılıflı Adam

MUHTAR PROKOFEY'İN, Mironositskiy köyünün en kıyısında bulunan ahırına, gecelemek üzere, geç kalmış avcılar gelmişti. Bunlar yalnız iki kişiydi; biri veteriner İvan İvaniç, ötekisi de lise [jimnazyum] öğretmenlerinden Burkin. İvan İvaniç'in oldukça tuhaf, ikiz bir soyadı vardı: Çimsa-Gimalayski. Bu soyadı ona hiç de yaraşmıyordu. Bütün ilde onu, sadece adı ve baba adıyla çağırırlardı. İvan İvaniç, kent yakınlarındaki harada oturuyordu. Bugün de, biraz hava almak için ava çıkmıştı. Lise öğretmeni Burkin'e gelince, her yaz Kont P.'lere misafirliğe gelirdi. Çoktandır bu tarafların yerlisi gibi olmuştu...

Uyumuyorlardı. Uzun boylu, uzun bıyıklı, zayıfça bir ihtiyar olan İvan İvaniç, kapının dışına oturmuş, pipo içiyordu. Ay ışığı onu aydınlatıyordu. Burkin içeride, kuru otlar üzerine yatmıştı, karanlıkta görünmüyordu.

Çeşitli şeyler konuşuyorlardı. Laf arasında, muhtarın karısı Mavra'nın sağlıklı, akıllı bir kadın olduğundan, bütün ömrünce kendi köyünden dışarı çıkmadığından, kenti ya da treni hiç görmediğinden, bu son on yıl içindeyse, boyuna soba başında oturduğundan, ancak geceleri sokağa çıktığından söz ettiler...

Burkin:

"Bunda şaşılacak ne var sanki?" dedi. "Bu dünyada, yalnız yaşayan bir ıstakoz ya da bir sümüklüböcek gibi kabuğuna çekilmeye çalışan, yaradılıştan bir başına

yaşamayı seven insanlar az değildir. Belki biz burada bir atavizm belirtisiyle, dedelerimizin henüz sosyal bir hayvan olmadıkları, kendi mağaralarında yalnız başına yaşadıkları zamana dönüş haliyle karşı karşıyayız. Belki de bu, insan karakterinin çeşitlerinden bir tanesidir, kim bilir?.. Ben bir doğa bilimci değilim. Buna benzer konulara dokunmak benim harcım değildir. Bu yolda söylemek istediğim şey, Mavra gibi insanların, seyrek olmadıklarıdır. Hem uzağa gitmenin gereği ne?.. Bundan iki ay önce, bulunduğum kentte, Yunan dili öğretmenlerinden Belikov adlı bir arkadaşım öldü. Herhalde duymuş olacaksınız. Bu adamın en büyük özelliği, en iyi havalarda bile, daima, sırtında kalın bir palto, ayağında lastikler, elinde şemsiye olduğu halde dolaşmasıydı. Bu adamın şemsiyesi kılıflıydı, saatini de güderiden gri bir kılıf içinde taşırdı. Kalem açmak için kullandığı çakı bile bir kılıfın içinde bulunurdu. Hatta daima paltosunun kalkık yakası içine gizlendiğine göre, denilebilir ki bu adamın yüzü bile kılıflıydı. Sırtına kalın bir fanila giyer, gözüne siyah bir gözlük takardı. Kulaklarını pamukla tıkar, arabaya bindiği zaman, arabanın körüğünü kaldırtırdı. Bir kelimeyle, bu adamda kabuğuna çekilmek, kendisini yalıtmak, dış etkilerden koruyacak bir kılıfın içine hapsetmek gibi önüne geçilmez sürekli bir çaba göze çarpmaktaydı. Gerçek onu sinirlendirir, korkutur, sürekli bir heyecan içinde bulundururdu. Belki de bu ürkekliğini, şimdiki zamana karşı olan bu nefretini haklı göstermek için olacak, hep geçmişi, hiç olmamış şeyleri överdi. Öğretmekte olduğu eski diller de,

onun için lastikleri, şemsiyesi gibi, kendisini yaşamın gerçeğinden gizlemeye yarayan birer araçtan başka bir şey değildi... O, âdeta kendinden geçmiş bir halde: 'Ah, şu Yunan dili ne kadar güzel, ne kadar ahenkli,' derdi. Sonra sözlerini kanıtlamak ister gibi, gözlerini yumarak ve işaret parmağını havaya kaldırarak: *Antropos** sözcüğünü söylerdi.

Belikov, düşüncelerini de bir kılıfın içine saklamaya çalışırdı. Onun gözünde açık olan biricik şey, şu ya da bu işin yapılmasını yasak eden genelgelerle gazete makaleleriydi. Bir genelge ile öğrencilerin gece saat dokuzdan sonra sokağa çıkması ya da bir gazete makalesiyle cinsel aşk yasak edildiği zaman, bu onun için en belli, en açık şeydi. Yasak, işte o kadar... Ama bunun tersine izin ve ruhsatlarda onun için daima bir kuşku öğesi, belirsiz, tamamıyla söylenmemiş bir şeyler gizliydi. Örneğin, kentte okuma salonlarının, amatör tiyatro topluluklarının ya da çayhanelerin açılmasına izin çıktığı zaman, başını sallar, yavaşça:

'Tabii bütün bunlar iyi hoş, ama Allah vere de bundan bir şey çıkmasa...' derdi.

Yürürlükteki usul ve kurallardan ayrılma, uzaklaşma ya da bunların bozulması, aslında kendisini hiç de ilgilendirmemesi gerektiği halde tasaya düşürürdü... Arkadaşlarından biri okuldaki sabah duasına geç kalsa ya da lise öğrencilerinin yaramazlığına dair bazı dedikodular duyulsa veya kadın öğretmenlerden birini, gece geç vakit bir subayla görseler Belikov müthiş heyecanlanır:

---

* *Antropos*: Yunanca "insan" demektir. *–H. Âli Ediz*

'Allah vere de bundan bir şey çıkmasa,' derdi.

Kendi aramızda yaptığımız meslek toplantılarında, sakınganlığıyla, kuşku ve duraksamalarıyla; erkek ve kız liselerindeki öğrenciler fena davranıyor, sınıfta çok gürültü patırtı ediyor –bari amirlerin kulağına gitmese, Allah vere de bundan bir şey çıkmasa–, ikinci sınıftan Petrov'u, dördüncü sınıftan da Yegorov'u okuldan kovsak ne iyi olur, gibi tam anlamıyla kılıflı düşüncelerle bizi âdeta ezerdi. Sonuç ne olurdu?.. İç çekişleriyle, iniltileriyle, küçük ve solgun, tıpkı bir kokarcayı andıran küçük yüzündeki kara gözlükleriyle hepimizi ezer, geri çekilmek zorunda bırakır, yine Petrov'a, Yegorov'a hal ve gidişten ihtar vermek, onları hapsetmek, sonunda okuldan kovmak zorunda kalırdık.

Belikov'un bizi evlerimizde ziyaret etmek gibi tuhaf bir alışkanlığı vardı. Gelişigüzel bir öğretmenin evine gider, hiç konuşmadan oturur, güya bir şeyler incelerdi. Böylece, hiç konuşmadan bir, hatta iki saat oturduktan sonra da kalkıp giderdi... Bu ziyaretlere 'arkadaşlarla iyi ilişkilerde bulunmak' adını verirdi. Görünüşe göre bu ziyaretler, bu oturuşlar ona ağır gelir, bunları sadece bir arkadaşlık ödevi saydığı için yapardı. Biz öğretmenler ondan korkardık. Hatta müdür bile korkardı. Tuhaf değil midir, bizim bütün öğretmenler okumuş, aklı başında, Turgenyev, Şçedrin* terbiyesi almış kişiler olduğu halde; daima lastik giyen, daima şemsiye taşıyan bu adam, tam on beş yıl

* İvan S. Turgenyev (1818-1883) ve Şçedrin (Mihail Y. Saltıkov, 1826-1889) dönemin özgürlükçü, aydın romancılarıdır. –*H. Âli Ediz*

bütün liseyi avucu içinde tuttu. Yalnız liseyi mi ya?.. Bütün kenti avucu içine almıştı.

Kadınlarımız Belikov'un kulağına gidecek diye, cumartesi günleri evlerinde temsiller vermekten bile çekinirlerdi. Şehrin din adamları onun yanında perhiz yemeklerinden başka yemekler yemeye, iskambil oynamaya utanırdı. Belikov gibi insanların etkisi altında son on, on beş yıl içinde, kentimizde her şeyden korkmaya başlamışlardı. Hızlı konuşmaktan, mektup göndermekten, şununla bununla ahbap olmaktan, kitap okumaktan, yoksullara yardım etmekten, okuma yazma öğrenmekten korkuyorlardı."

İvan İvanoviç bir şey söylemek isteğiyle öksürdü; ama önce piposunu yaktı. Aya baktı, uzunca bir aralıktan sonra:

"Evet," dedi. "Kafalı, aklı başında, Turgenyev'i, Şçedrin'i, Buckle'ı* ve başkalarını okuyan insanlar ama gelgelelim, işte bu adama boyun eğmiş, ona katlanmışlar... Bütün sorun da burada ya..."

Burkin sözünü sürdürdü:

"Belikov benim oturduğum apartman katında oturuyordu. Kapılarımız karşı karşıyaydı. Birbirimizi sık sık görürdük. Ben onun ev yaşamını da bilirdim. Evdeki durumu da aynıydı: ropdöşambır, takke, panjurlar, sürgüler ve buna benzer daha bir sürü yasaklar, sınırlamalar ve 'Allah vere de bundan bir şey çıkmasa'lar. Perhiz yemeklerinin zararlı olduğuna inanırdı, ama 'Bak, Belikov oruç tutmuyor' demesinler diye öteki yemekleri

* Henry Thomas Buckle (1821-1862) İngiliz tarihçi. *-H. Âli Ediz*

yemezdi. Balığı sade yağda kızartır, öyle yerdi. Yediği yemekler perhiz yemekleri değildi; ama onlara sıradan yemek de denemezdi. Kendisi için fena şeyler düşünülmesin diye, evinde kadın hizmetçi bulundurmazdı. Altmış yaşlarında Atanasi adlı ihtiyar bir erkek aşçısı vardı. Atanasi, sarhoş, yarı divane, bir zamanlar hizmet erliğinde bulunmuş, yemek işlerinden az çok anlayan bir adamdı. Bu Atanasi çoğu zaman ellerini göğsüne kavuşturarak kapının önünde durur, derin bir iç çekişiyle, hep şu cümleyi tekrarlardı: 'Şimdi onlar pek çoğaldı.'

Belikov'un yatak odası, âdeta bir sandık kadar küçüktü. Karyolası bir cibinlikle örtülüydü. Uykuya yattığı zaman başını da örterdi. Hava sıcaktır, boğucudur, rüzgâr kapalı kapıyı döver, soba inilder, mutfaktan iç çekmeler, haince iç çekmeler işitilir...

Belikov yorganın altında korkardı. Bir olay çıkmasından, Atanasi'nin gelip kendisini öldürmesinden, hırsızların içeri girmesinden korkardı. Bütün gece de korkunç düşler görürdü. Sabahleyin ikimiz birlikte okula giderken, yüzü sapsarı, canı sıkılmış bir halde görünürdü. Gitmek zorunda olduğu kalabalık lisenin onu korkuttuğu, hatta ona tiksinti verdiği besbelliydi. Yaradılıştan bir başına yaşamaya alışmış olan bu adamın benimle birlikte yolda yürümesi bile, onun hesabına ayrı bir işkenceydi...

Âdeta bu ağır duygularını açıklamaya çalışır gibi:

'Sınıflarda çok gürültü ediyorlar,' derdi. 'Ne rezalet...'

Bu Yunanca öğretmeni, bu kılıflı adam, inanır mısınız, az kalsın evleniyordu."

İvan İvaniç ahırın içine acele bir göz attıktan sonra:

"Şaka ediyorsunuz," dedi.

"Evet, pek tuhaf ama az kalsın evleniyordu. Okulumuza Mihayil Saviç Kovalenko adlı, Ukraynalı yeni bir tarih ve coğrafya öğretmeni atadılar. Mihayil Saviç yalnız gelmedi, yanında Varya adındaki kız kardeşini de getirdi. Mihayil Saviç, genç, uzun boylu, kocaman elli, esmer bir delikanlıydı. Yüzünden, sesinin kalın olduğu anlaşılıyordu. Gerçekten de sesi, âdeta bir fıçıdan çıkar gibi inliyordu...

Kız kardeşi pek de genç sayılmazdı; otuz yaşındaydı. Ama o da tıpkı kardeşi gibi uzun boylu, düzgün vücutlu, kara kaşlı, pembe yanaklı, âdeta şeker gibi bir kızdı. Hem öylesine neşeli, öylesine gürültücü patırtıcı bir kızdı ki, durmadan Malorusya* romansları söyler, kahkahayla gülerdi. En küçük bir şey için çıngıraklı bir kahkaha atardı.

İyi hatırlıyorum, bu Kovalenko kardeşlerle ilk esaslı tanışmamız, müdürün isim gecesinde oldu. Bu gibi isim gecelerine bile bir görev olarak gelen sert, ciddi öğretmenler arasında, birdenbire köpükten yeni bir Afrodit'in doğduğunu** gördük. Salına salına yürüyor, gülüyor, şarkı söylüyor, dans ediyordu. Duyarak 'Rüzgârlar İnliyor' şarkısını, sonra bir romans ve daha başka şarkılar söyledi. Kız hepimizi, hatta Belikov'u bile büyülemişti. Kızın yanına oturarak, tatlı bir gülümsemeyle:

---

* Küçük Rusya, Ukrayna. -*H. Âli Ediz*

** Botticelli'nin *Venüs'ün Doğuşu* tablosuna atıfta bulunuluyor. -*H. Âli Ediz*

'Malorus dili, inceliğiyle, hoşa giden ahengiyle eski Yunan dilini hatırlatıyor,' dedi.

Bu iltifat, genç kızın çok hoşuna gitti. Ona büyük bir istekle, Gadyaçski ilçesinde bir çiftliği olduğunu, anneciğinin bu çiftlikte oturduğunu, orada çok güzel armut, ayva, kabak yetiştiğini, kabağa orada da 'kabak'* dendiğini, meyhaneye ise 'şinka' dendiğini, vb. uzun uzun anlattı.

Biz onları uzun uzun dinledik. Birdenbire hepimizin kafasında aynı düşünce dolaştı. Müdürün karısı yavaşça bana:

'Bunları evlendirsek iyi olur,' dedi.

Her nedense hepimiz, bizim Belikov'un evli olmadığını hatırladık.

Belikov'un yaşamındaki bu önemli ayrıntının nasıl olup da şimdiye kadar farkında olmadığımıza, gözümüzden kaçtığına şaşmaya başladık.

Genellikle Belikov kadın işini nasıl anlıyordu?.. Kendi hesabına bu yaşamsal sorunu nasıl çözüyordu? Önceleri bu bizi hiç de ilgilendirmiyordu. Her havada lastik giyen, cibinlik altında uyuyan bir adamın sevebileceği düşüncesini, belki de şimdiye kadar hiç hatırımıza getirmemiştik.

Müdürün karısı düşüncesini şöyle açıkladı:

'Belikov kırkını bir hayli aşkın, kız da otuzunda. Bana öyle geliyor ki, kız pekâlâ ona varır.'

---

* Ruslar kabağa *tikva* der. Ama Ukrayna'da, birçok Türkçe deyim arasında "kabak" sözcüğü de aynen kullanılmaktadır. Rusçada "kabak" kelimesi "meyhane" anlamına gelmektedir. *–H. Âli Ediz*

Bizde taşralarda, can sıkıntısından neler, ne saçmalıklar yapılmaz... Bu iş, en çok, asıl yapılması gereken şeylerin yapılmamasından ileri gelir. Kendisinin evli olabileceği hayalimizden bile geçmeyen Belikov'u evlendirmek birdenbire nereden aklımıza esti?

Müdürün karısı, müfettişin karısı ve lisenin bütün kadın öğretmenleri gayrete geldi, canlandılar... Hatta güzelleştiler... Yeni bir yaşama amacı görmüş gibi oldular...

Günün birinde müdürün karısının tiyatroda bir loca tuttuğunu gördük. Locada, elinde yelpaze, mutluluktan pırıl pırıl yanan Varya ile âdeta evinden kerpetenle yakalanıp çıkarılmış gibi büzülmüş bir halde küçücük Belikov, yan yana oturuyordu.

Bir akşam evimde bir suare verdim. Kadınlar Belikov'la Varya'nın da mutlaka çağrılması için direndi. Bir kelimeyle makine harekete geçti.

Varya'nın kocaya varmaya hazır olduğu anlaşıldı. Varya kardeşinin yanında pek de neşeli bir yaşam sürmüyordu, iki kardeşin, evde boyuna tartışıp kavga ettiklerini bilmeyen kalmamıştı. İşte size bir sahne: Sırtında işlemeli bir gömlek, saçları kasketinin altından alnına doğru sarkmış, sağlam yapılı, sırık gibi uzun Kovalenko gidiyor. Bir elinde bir kucak kitap, ötekinde de kalınca bir baston var. Arkasından, o da kitaplı olduğu halde, kız kardeşi geliyor. Kız yüksek sesle konuşmaya başlıyor:

'Ama Mihaylik, sen bunu okumadın... Sana söylüyorum, yemin ederim ki, sen bunu hiç okumadın...'

Kovalenko, bastonunu kuvvetle yere vurarak bağırıyor:

'Ben de sana diyorum ki okudum.'

'Aman yarabbi, Mihaylik, ne diye öfkeleniyorsun?.. Biz seninle ciddi bir konu üzerinde tartışıyoruz.'

Kovalenko daha yüksek bir sesle bağırıyor:

'Ben de sana okudum, diyorum.'

Evde de, yabancı bir konuk gelir gelmez, hemen tartışma başlardı.

Herhalde böyle bir yaşayış, kızı bıktırmış olacaktı. O da kendisine bir yuva istiyordu; sonra yaşını da hesaba katmak gerekti. Artık beğenmeye, seçmeye vakti kalmamıştı. Önüne ilk çıkan kısmete, hatta bu, Yunan dili öğretmeni de olsa, dört elle sarılması gerekiyordu. Zaten bizim bütün kızlarımız için önemli olan nokta, kime olursa olsun, ille kocaya varmaktı. Ama işte ne olursa olsun, Varya, bizim Belikov'a açıkça bir eğilim göstermeye başlamıştı.

Ya Belikov?.. O Kovalenko'ları da bizi ziyaret ettiği gibi ziyaret ederdi. Onlara gider, oturur ve susardı. Susar, Varya ise ona 'Rüzgâr İnliyor' şarkısını söyler ya da kara gözleriyle dalgın dalgın Belikov'un yüzüne bakar, sonra birdenbire kahkahayla gülmeye başlardı.

Sevgi işlerinde, hele evlenmede, evliliği kulağa sokmanın büyük bir payı vardır. Herkes –arkadaşlar da, kadınlar da– mutlaka evlenmesi gerektiğine, artık onun yaşamda evlenmeden başka yapılacak hiçbir şeyi kalmadığına Belikov'u inandırmaya başladı. Biz hepimiz onu kutluyor, ciddi bir tavırla, evlenmenin önemli bir iş olduğunu anlatmaya çalışıyorduk.

Bütün bunlardan başka, Varya zaten çirkin bir kız değildi. Güzeldi. Bir danışman kızıydı. Sonra bir de çiftliği vardı. Hepsinden önemlisi de, Belikov'a sevecenlikle, tatlılıkla davranan ilk kadın olmasıydı. Bütün bunlar Belikov'un başını döndürdü. Sonunda o da, gerçekten evlenmesi gerektiğine karar verdi."

İvan İvanoviç, arkadaşının sözünü keserek:

"İşte şimdi lastikleriyle şemsiyesini almanın tam sırasıymış," dedi.

"Ne yazık ki bu olmadı. Masasının üzerine Varya'nın bir resmini koydu. Bana her geldikçe Varya'dan, aile yaşamından, nikâhın ciddi bir adım olduğundan söz etti.

Kovalenko'ları da sık sık ziyaret ediyordu. Ama gelgelelim yaşamını biraz olsun değiştirmedi. Hatta tersine, evlenme kararı onun üzerinde hastalıklı bir etki yaptı. Zayıfladı, sarardı, denilebilir ki kılıfına daha sıkı sarındı.

Bir gün, dudaklarında tuhaf bir gülümsemeyle:

'Varvara Savişna hoşuma gidiyor,' dedi. 'Evlenmenin her insan için bir gereksinme olduğunu da biliyorum. Ama ne bileyim işte, bütün bunlar pek birdenbire oluverdi. Biraz düşünmek gerek.'

'Burada düşünecek ne var?' dedim. 'Evlenin, bu iş de olup bitsin!..'

'Hayır, evlenme ciddi bir adımdır. Sonradan herhangi bir sorunun çıkmaması için her şeyi önceden hesaplamak, ölçmek biçmek gerek. Bu düşünce beni öylesine rahatsız ediyor ki, şimdi geceleri uyuyamaz oldum. Doğrusunu söyleyeyim, korkuyorum. Gerek kızın, gerek kardeşinin düşünceleri, düşünüş biçimleri çok

tuhaf. Sonra, huyları da fazla atak. Evlendikten sonra başıma bir iş gelir diye korkuyorum.'

Gerek müdürün karısının, gerekse bizim bütün öteki kadın öğretmenlerin onca üzülmelerine aldırış etmeksizin, kıza evlenme teklif etmedi. Bu işi boyuna geciktirdi. Bir yandan önünde duran ödevleri, sorumlulukları durmadan tartıp biçiyor, öte yandan da, hemen her gün Varya ile gezip tozuyordu. Belki de, kendi durumundaki bir insan için böyle davranmanın bir usul, bir zorunluluk olduğuna inanıyordu. Aile yaşamından konuşmak için sık sık bana gelirdi. Birdenbire bir *Kolossalisches Skandal** olmasaydı, güçlü bir olasılıkla, eninde sonunda kıza evlenme teklifinde bulunacak; işsizliğin, can sıkıntısının sonucu olarak bizde yapılan budalaca, gereksiz binlerce evliliklerden biri daha olacaktı. Şunu da söylemeliyiz ki, Varya'nın kardeşi Kovalenko, daha tanıştığı günden beri Belikov'dan hoşlanmamıştı. Ondan âdeta tiksiniyordu. Omuzlarını kaldırarak bize:

'Anlamıyorum,' derdi, 'bu *Fiskal*'a,** bu iğrenç herife nasıl katlanabiliyorsunuz, bir türlü anlamıyorum!.. Ah, baylar, siz burada nasıl yaşayabiliyorsunuz?.. Burada hava, insanı boğacak kadar kötü. Sizin sanki nereniz öğretmen, pedagog?.. Siz birer memurcuktan başka bir şey değilsiniz... Burası, bir bilim tapınağı değil,

---

* *Kolossalisches Skandal:* Aslında Almanca yazılmıştır. "Büyük bir rezalet" demektir. *–H. Âli Ediz*

** *Fiskal:* Birinci Piyotr zamanında memurların uygunsuz davranışlarını amirlerine bildirmek için atanmış memurlara verilen addır. Daha sonraları bu kelime hafiye, söz getirip götüren anlamında kullanılmaya başlanmıştır. *–H. Âli Ediz*

bir zaptiye dairesi. Buradaki koku, zaptiye dairelerinin ekşi kokusu. Hayır, kardeşler, hayır... Biraz daha sizin yanınızda kaldıktan sonra çiftliğime döneceğim. Orada ıstakoz avlamayı yeğ sayarım. Siz burada Yuda'nızla baş başa kalınız...'

Ya da gözlerinden yaş gelinceye kadar güler, kâh kalın, kâh ağlar gibi ince bir sesle sorardı:

'Ne diye gelip bizde oturur?.. Ne ister... Oturur ve bakınır.'

Belikov'a 'Örümcek' adını takmıştı. Tabii bu durum karşısında, kız kardeşi Varya'nın 'Örümcek'le evlenmeye niyeti olduğunu ona söylemekten çekiniyorduk. Hatta bir seferinde müdürün karısı, Kovalenko'ya kız kardeşi Varya'yı Belikov gibi ağırbaşlı, herkesin saygısını kazanmış bir adamla evlendirmenin çok uygun olacağını çıtlattığı zaman, Kovalenko kaşlarını çatmış:

'Bu beni ilgilendirmeyen bir şey,' demişti. 'İsterse varsın engerek yılanıyla evlensin... Başkalarının işlerine karışmayı sevmem.'

Şimdi bundan sonrasını dinleyin: Dalgacılardan biri bir karikatür yapmış; elinde açık şemsiyesi, ayağında lastikleri olduğu halde, paçaları kıvrılmış pantolonuyla Belikov, kolunda da Varya vardır. Karikatürün altında şu yazı okunmaktadır: "Âşık Antropos".

Karikatürdeki anlatım çok güçlüydü. Bunu yapan sanatçı, görünüşe göre bir hayli emek harcamış. Çünkü karikatürün birer kopyası, kız ve erkek lisesi öğretmenlerinden, seminer öğretmenlerinden başka, kentin bütün memurlarına da gönderilmişti. Tabii bu arada Belikov da unutulmamış, ona da bir tane gönderilmiş...

Karikatür Belikov'un üzerinde çok ağır, çok kötü bir etki yaptı.

Belikov'la birlikte evden çıkıyorduk. Hiç unutmam, 1 Mayıs'a rastlayan bir pazardı. Biz bütün lise öğretmenleri buluşarak hep birlikte bir kır gezintisi yapmak için sözleşmiştik. Onun yüzü yeşil, hatta siyah bir hal almıştı. Birdenbire, dudakları titreyerek:

'Şu dünyada ne kötü, ne zalim insanlar var,' dedi.

O anda kendisine acıdım bile. İşte tam bu sırada, Kovalenko ile kız kardeşi Varya, bisiklete binmiş olarak yanımızdan geçti. Varya, yüzü kızarmış, yorgun olmasına rağmen, neşeli, mutlu görünüyordu. Kız, tam yanımızdan geçerken:

'Biz sizden önce gidiyoruz,' diye seslendi. 'Hava, öyle güzel, öyle temiz ki...'

İkisi de gözden kayboldu... Belikov'un rengi, yeşilken beyaz oldu. Âdeta mıhlanmış gibi olduğu yerde donakaldı, durdu, bana bakmaya başladı. Birdenbire:

'Ama izin veriniz, bu ne demek?.. Yoksa yanlış mı görüyorum?.. Lise öğretmenlerine, kadınlara bisiklete binmek yaraşır mı?..'

'Ben burada bir uygunsuzluk görmüyorum,' dedim. 'Varsın binsinler...'

Benim gösterdiğim ilgisizliğe şaşarak bağırdı:

'Ama nasıl olur?.. Siz ne söylüyorsunuz?..'

O kadar şaşkın bir haldeydi ki daha fazla yürümek istemedi, eve döndü.

Ertesi gün boyuna sinirli sinirli ellerini ovuşturdu, ürpermeler geçirdi. Büyük bir keder içinde olduğu belliydi. Yaşamında ilk kez dersin yarısında çıktı. Öğle ye-

meği bile yemedi. Akşama doğru da, dışarıda bir yaz havası olmasına rağmen, daha kalınca giyinerek Kovalenko'lara gitmiş.

Varya evde yokmuş. Kovalenko'yu yalnız bulmuş. Delikanlı henüz öğle yemeğini yemiş, dinleniyormuş. Canı sıkkın, gözleri uykuluymuş. Belikov'u görünce, kaşlarını çatarak soğuk soğuk:

'Çok rica ederim, oturunuz,' demiş.

Belikov, on dakika kadar sessizce oturduktan sonra:

'İçimi boşaltmak için size geldim,' diye söze başlamış. 'Çok, çok fenayım. Alaycı rezilin biri, ikimize de çok yakın olan bir kadının ve benim, çok gülünç bir durumda resmimizi yapmış. Bu işte benim bir suçum olmadığına sizi temin etmeyi bir ödev sayarım. Ben, böyle bir alaya vesile olacak hiçbir davranışta bulunmadım. Tam tersine, adam gibi hareket ettim.'

Kovalenko somurtmuş bir halde oturuyor, susuyormuş. Belikov biraz bekledikten sonra, yavaş yavaş, üzgün bir sesle sözünü sürdürmüş.

'Bundan başka, size söyleyecek daha bazı şeylerim var. Ben uzun süreden beri öğretmenlik ediyorum, sizse yeni başlıyorsunuz... Bunun için daha yaşlı bir arkadaşınız gibi sizi uyarmak gerekliliğini duyuyorum. Siz bisiklete biniyorsunuz! Oysa bu eğlence, bir gençlik eğitmenine asla yakışmaz!..'

Kovalenko kalın bir sesle:

'Niçin?' demiş.

'Çok rica ederim Mihayil Saviç, artık bunu da açıklamanın gereği var mı?.. Burada anlaşılmayan ne var

ki?.. Öğretmen bisiklete binerse öğrenciler ne yapmaz?.. Artık onlara da baş aşağı yürümek düşer. Mademki bisiklete binilecek diye bir genelge yoktur, demek ki bunu yapmak da doğru değildir. Dün kız kardeşinizi bisiklet üzerinde gördüğüm zaman dehşet içinde kaldım. Gözlerime inanmak istemedim. Bir kadın veya kızın bisiklete binmesi ne korkunç bir şey!..'

'Peki, yani, siz şimdi ne istiyorsunuz?..'

'İstediğim biricik şey, sizi uyarmak Mihayil Saviç. Siz gençsiniz, iyi bir geleceğiniz var, çok, çok ihtiyatlı davranmak zorundasınız... Sizse öyle laubali, öyle laubali davranıyorsunuz ki... Daima işlemeli gömlek giyiyorsunuz; sokakta giderken koltuğunuzun altında daima kitap taşıyorsunuz. Şimdi ortaya bir de bisiklet çıktı. Sizin ve kız kardeşinizin bisiklete bindiğiniz, okul müdürünün, milli eğitim müdürünün kulağına gidecek olursa iyi mi olur?..'

Kovalenko, öfkesinden kıpkırmızı kesilerek bağırmış:

'Benimle kız kardeşimin bisiklete binmesi, kimseyi ilgilendirmez! Ben, evdeki yaşamıma, aile yaşamıma karışacak olanın anasını ağlatırım.'

Belikov sapsarı kesilmiş, ayağa kalkmış:

'Benimle böyle konuşursanız,' demiş, 'sözlerimi sürdüremem. Benim yanımda amirlerim hakkında hiçbir zaman böyle sözler kullanmamanızı rica ederim. Siz devlet idaresine saygı göstermek zorundasınız?..'

Kovalenko, öfkeyle karşısındakine bakarak:

'Ben devlet idaresine karşı kötü bir şey mi söyledim?..' demiş. 'Rica ederim, beni rahat bırakınız!.. Ben

namuslu bir adamım. Sizin gibi insanlarla konuşmak istemiyorum. Ben hafiyelerden hoşlanmam!..'

Belikov, sinirli davranışlarda bulunmuş. Yüzünde dehşet ifadesi olduğu halde hızla giyinmeye başlamış. Hayatında ilk kez böyle bir kabalıkla karşılaşıyormuş. Koridordan merdiven başına çıkarken:

'Siz istediğinizi söyleyebilirsiniz,' demiş. 'Ama ben size sadece şunu hatırlatmak zorundayım; belki bu konuşmamı bir dinleyen olmuştur. Sözlerimize yanlış bir anlam verilmemesi, bundan herhangi bir iş çıkmaması için, bu konuşmamızı ana çizgileriyle bay müdüre arz etmek zorundayım. Ben bunu yapmak zorundayım.'

'Arz etmek mi?.. Defol, arz et!..'

Kovalenko onu arka taraftan, yakasından tuttuğu gibi itmiş. Belikov, lastikleriyle büyük bir gürültü çıkararak merdivenlerden yuvarlanmış. Merdiven yüksek ve diktir; ama buna rağmen Belikov sapasağlam aşağıya kadar yuvarlanmış. Aşağıda ayağa kalkarak, gözlükleri kırılmış mı diye burnunu yoklamış.

Ama Belikov tam merdivenlerden yuvarlanırken, yanında iki kadın olduğu halde Varya içeri girmiş. Kadınlar aşağıda durmuş, ona bakıyormuş. Bu, Belikov için hepsinden acı olmuş. Keşke boynunu, hatta iki ayağını kırsaydı da, böyle gülünç bir duruma düşmeseydi. Şimdi bütün kent duyacak, konu müdürün hatta milli eğitim müdürünün kulağına kadar gidecek, yeni bir karikatür yapılacak, bütün bunlar onun istifaya zorlanmasıyla sonuçlanacaktı. Allah vere de bunlardan bir şey çıkmasaydı!..

Belikov ayağa kalktığı zaman Varya onu tanımış, gülünç yüzüne, buruşmuş paltosuna, lastiklerine bakmış, ne olduğunu anlayamamış, kaza ile düştü sanarak kendisini tutamamış, bütün evi çınlatan bir kahkaha atmış:

'Hah-hah-haaaa...'

İşte bu şakrak kahkahasıyla her şey; hem evlenme işi hem de Belikov'un dünyadaki varlığı sona erdi. Artık Varya'nın söylediklerini işitmiyor, hiçbir şey de görmüyordu.

Eve gider gitmez; her şeyden önce masadaki resmi kaldırdı. Sonra da yatağa yattı, bir daha da kalkmadı.

Bu olaydan üç gün sonra Afanasi yanıma geldi. Efendisine bir şeyler olduğunu söyledi, doktor getirmek gerekip gerekmediğini sordu. Kalkıp Belikov'a gittim. Yorganını başına çekmiş, cibinliğin altında karyolada yatıyor, susuyordu. Sorulan sorulara, sadece, evet ya da hayır demekle yetiniyor, bunun dışında bir kelime bile söylemiyordu. Belikov yatıyor, Afanasi ise derin derin içini çekerek çatık bir suratla onun etrafında dolaşıyordu. Ağzı bir şarap fıçısı gibi kokuyordu.

Bir ay sonra Belikov öldü. Hepimiz, yani her iki lise ve papaz okulu öğretmenleri, cenazesinde bulunduk. Şimdi o, tabutta yatarken, yüzünün ifadesi sevimli, yumuşak, hatta neşeliydi. En sonunda, hiçbir zaman çıkamayacağı bir kılıfa konduğu için, âdeta sevinçli, mutlu görünüyordu. Evet, o ülküsüne kavuşmuştu. Onu gömdüğümüz gün, hava bile, anısına saygı göstererek kapalı, yağmurluydu. Hepimiz şemsiyeliydik, hepimizin ayağında lastikler vardı.

Varya da cenaze törenine gelmişti. Tabutu mezara indirirken ağladı. Burada dikkatimi bir şey çekti: Ukraynalı kadınlar ya güler ya ağlar. Bu ikisinin ortası bir ruh hali onlarda görülmez.

Doğrusu, Belikov gibi insanları gömmek büyük bir zevktir. Mezarlıktan eve dönerken hepimizin yüzü üzgündü. Hiç kimse, duyduğu sevinci –hani çok, çok uzak bir zamanda, küçüklüğümüzde, evdeki büyükler bir yolculuğa çıktıkları zaman, sonsuz bir özgürlüğün verdiği neşe içinde saatlerce bahçede koşup oynadığımız zamanki duygularımızı andıran sevinci– belli etmek istemiyordu. Ah, özgürlük, özgürlük! Hatta küçücük bir işaret, onun olabileceğine ilişkin küçücük bir umut bile insanın ruhunu kanatlandırıyor; öyle değil mi?..

Mezarlıktan iyi bir ruh haliyle döndük ama aradan bir hafta geçmeden, genelgelerle yasak edilmeyen, ne var ki tamamıyla izin de verilmeyen yaşam, o sert, o yorucu, o anlamsız hayat, yine eskisi gibi akıp gitmeye başladı. Gerçi biz Belikov'u gömmüştük, ama böyle kılıfla yaşayan nice nice insan kalmıştı, daha da ne kadar kalacaktı."

İvan İvaniç:

"Asıl sorun da burada ya!.." dedi ve piposunu tüttürdü.

"Evet, daha da ne kadar kalacaktı!.."

Lise öğretmeni ahırdan çıktı. Kısa boylu, tıknaz, dazlak kafalı, neredeyse göbeğine kadar varan kara sakallı bir adamdı. Onunla birlikte iki köpek de çıktı. Öğretmen yukarı bakarak:

"Ne eşsiz bir ay ışığı," dedi.

Artık gece yarısı olmuştu... Sağda bütün köy görünüyordu. Uzun bir sokak, uzaklara, ta beş kilometre ilerisine kadar uzanıyordu. Her şey sessiz, derin bir uykuya gömülmüştü. Ortalıkta ne bir hareket, ne de bir ses vardı. Doğada böyle bir sessizlik olabileceğine insanın hiç inanası gelmiyordu. Mehtaplı bir gecede köy evleriyle, saman yığınlarıyla, uyumuş söğüt ağaçlarıyla geniş bir köy sokağını gördüğü zaman, insanın içine bir durgunluk çöker. Gecenin gölgeleriyle işten, kaygıdan, acıdan gizlenen sokak, bu durgunluk içinde yumuşak, kederli ve olağanüstü güzeldir. İnsana öyle gelir ki, bu anda yıldızlar bile ona, âdeta tatlı, şefkatli bir bakışla bakar... Yeryüzünde fenalık kalmamıştır. Her şey iyidir, mükemmeldir.

Solda, köyün kenarında tarlalar başlıyordu, ta uzaklara, ufka kadar görünen, baştan başa ay ışığıyla yıkanan bu tarlalarda da ne bir ses ne de bir hareket vardı.

İvan İvaniç:

"Evet, asıl sorun da burada ya," diye tekrarladı. "Kentte kasvetli, boğucu bir yaşam sürüşümüz, gereksiz kâğıtlar karalamamız, iskambil oynamamız, birer kılıf değil midir?.. Yaşamımızı işsiz güçsüz, zararlı kişiler, budala, saçma kadınlar arasında geçirmemiz, bir sürü saçma sapan şey söyleyip dinlememiz birer kılıf değil midir?.. İsterseniz size çok ibret alınacak bir hikâye anlatayım."

Burkin:

"Hayır, hayır," dedi. "Artık uyku vakti geldi, yarına kadar!"

İkisi de ahırın içine girdi, kuru otlar üzerine uzandı. İkisi de örtünmüş, uyuklamaya başlamıştı. Derken, birdenbire, hafif bir ayak sesi duyuldu. Birisi ahırın yanından geçiyordu. Birkaç adım atıyor, sonra duraklıyor, bir dakika sonra yine yürüyordu. Köpekler havladı.

Burkin:

"Mavra dolaşıyor," dedi.

Ayak sesleri kesildi.

İvan İvaniç, bir yanından öbür yanına dönerken, yine söylenmeye başladı:

"İnsanların nasıl yalan söylediklerini görür, işitirsin!.. Bu yalanları yuttuğun için de sana budala derler... Hakarete, horlanmaya katlanmak, namuslu, özgür insanlardan yana olduğunu açıkça söyleyememek, gülümsemek, yalan söylemek zorunda kalmak; bütün bunları da bir lokma ekmek, sıcak bir köşe, küçücük bir memurluk hatırı için yapmak... Hayır, hayır, artık böyle daha fazla yaşanamaz!.."

Öğretmen Burkin:

"İvan İvaniç," dedi, "şimdi siz bir başka hava tutturdunuz!.. İyisi mi uyuyalım."

On dakika sonra Burkin artık uyuyordu. İvan İvaniç ise boyuna bir yandan öbür yanına dönüyor, içini çekiyordu. Biraz sonra kalktı, tekrar kapının önüne çıktı. Kapının eşiğine oturarak bir pipo tüttürdü.

1898

Bektaşi Üzümü

GÖKYÜZÜ günün daha ilk saatlerinden itibaren yağmur bulutlarıyla kaplanmıştı. Kırların üzerinde kara bulutların dolaşıp durduğu, şimdi yağacak diye beklediğiniz yağmurun bir türlü yağamadığı, her yanın gri renge büründüğü kapalı günlerde olduğu gibi şu anda da dingin, serin, fakat sıkıcı bir hava vardı. Yürümekten yorgun düşmüş olan veteriner hekim İvan İvaniç'e ve jimnazyum [lise] öğretmeni Burkin'e ova sonsuzmuş gibi görünüyordu. İleride, uzakta Mironositskoe köyünün yel değirmenleri ve köyün arkasında, sağ yanda uzayıp giden ve sonra gözden kaybolan yassı tepeler zinciri güçlükle seçiliyordu. Her ikisi de bu bölgenin bir nehir yatağı olduğunu, kıyı boyunca çayırların, yeşil söğüt ağaçlarının, yurtlukların uzayıp gittiğini ve eğer bu tepelerden birine çıkılırsa, oradan çok büyük bir ovanın, telgraf direklerinin, uzaktan, yürüyen bir tırtılı andıran trenin ve açık havalarda şehrin bile gözüktüğünü biliyordu. İvan İvaniç ile Burkin, havanın bu kadar sakin, bütün doğanın böylesine uysal ve dalgın göründüğü böyle bir anda bu ovaya karşı büyük bir aşk duyuyorlardı. Her ikisinin de aklından, bu ülkenin ne kadar yüce, ne kadar güzel olduğu düşüncesi geçiyordu.

"Geçen defa, muhtar Prokofiy'in samanlığında gecelediğimizde siz bir hikâye anlatmaya niyetlenmiştiniz," dedi Burkin.

İvan İvaniç hikâyeye başlamak için yavaşça iç geçirdi ve piposunu yaktı. Ancak, tam bu sırada yağmur yağmaya başladı. Beş dakika sonra iyice şiddetlenen yağmur öyle gelip geçici türden gözükmüyordu; ne zaman duracağını kestirmek de zordu. İvan İvaniç'le Burkin düşünüp bir karara varmak için durdular, iyice ıslanmış olan köpekler kuyruklarını kısarak, içe dokunan bakışlarla efendilerine bakıyordu.

"Bir yerlere sığınmamız gerek," dedi Burkin. "Alehin'e gidelim, buraya yakındır."

"Gidelim."

Yönlerini sağa çevirip, biçilmiş tarlalarda kâh dosdoğru kâh sağa saparak, yola çıkana dek yürüdüler. Çok geçmeden kavaklar, bahçe, peşinden de ambarların kırmızı çatıları ve pırıltılı bir nehir göründü. Nehirle bağlantılı, kenarında değirmenin ve beyaz badanalı nehir hamamının bulunduğu geniş bir koy belirdi. Burası, Alehin'in yaşadığı Sofino'ydu.

Değirmen çalışır haldeydi; gürültüsü yağmurun sesini bastırıyordu. Su bendi çalkantılıydı. Yağmurdan ıslanmış atlar, değirmenin önündeki arabaların etrafında, boyunlarını yere doğru eğmiş bekliyor, ıslanmamak için başlarına çuval geçirmiş insanlar şuraya buraya koşuşuyordu. Ortalık ıslak, çamurlu ve sevimsizdi, koyun soğuk ve öfkeli bir görünümü vardı. Kendilerini ıslanmış ve kire pisliğe bulanmış olarak hisseden İvan İvaniç ve Burkin bu nahoş duygunun bütün uzuvlarına yayıldığını fark ediyorlardı. Ayakları çamurdan ağırlaşmıştı. Su bendini geçerek evsahibinin ambarlarına gel-

diklerinde, birbirlerine kızmış gibi ağızlarından tek bir **laf çıkmıyordu.**

Ambarlardan birinde eleme makinası gürültüyle çalışıyordu. Kapı açıktı, içeriden dışarıya doğru toz çıkıyordu. Kırk yaşlarında, uzun boylu, hafif şişman, uzun saçlı birisi olan Alehin eşiğin yanında ayakta duruyordu. Büyük toprak sahibinden çok bir profesöre, sanatçıya benziyordu. Sırtında ipten kuşağı olan, uzun zamandan beri yıkanmamış beyaz bir gömlek vardı. Pantolon yerine iç donu giymişti. Çizmelerine çamur ve saman yapışmış, burnu ve gözleri tozdan simsiyah olmuştu. İvan İvaniç'le Burkin'i tanıdı; onların gelişine çok sevinmiş görünüyordu.

"Beyler, lütfen, eve buyurun," dedi gülümseyerek. "Ben şimdi geliyorum."

Ev kocamandı, iki katlıydı. Alehin alt katta, bir zamanlar kâhyaların kaldığı, kemerli ve küçük pencereli iki odada yaşıyordu. Çok basit döşenmiş olan odalar çavdar ekmeği, kötü cins votka ve hamut kokuyordu. Üst kattaki gösterişli odalara ise Alehin çok seyrek, o da sadece misafir geldiği zaman uğrardı.

Misafirleri evde oda hizmetçisi karşıladı. Bu genç kadın öylesine güzeldi ki, onu gören misafirler bir an için durup birbirlerine bakmaktan kendilerini alamadı.

İvan İvaniç'le Burkin'in hemen arkasından hole giren Alehin:

"Beyler, sizi gördüğüme ne kadar memnun olduğumu bilemezsiniz," dedi. "Hiç beklemiyordum."

Sonra oda hizmetçisine dönerek:

"Pelageya, misafirlere giysilerini değiştirmek için bir şeyler getir," dedi. "Ben de elbisemi değiştireyim. Ama önce yıkanmak gerek. Beni böyle gören ilkbahardan beri hiç yıkanmadığımı sanacak. Beyler, siz de nehir hamamına girmek istemez misiniz? Bu arada da odaları hazırlarlar."

Zarif ve narin endamlı, güzel Pelageya sabun ve hamam takımları getirdi. Alehin misafirleri alarak hamama götürdü.

Ev sahibi, soyunurken:

"Evet, çoktan beri yıkanmamıştım," dedi. "Hamamım gördüğünüz gibi güzeldir; babam yaptırmıştı. Ama işte, yıkanmaya bir türlü vakit olmuyor."

Alehin merdivenin başına oturarak uzun saçlarını ve boynunu sabunladı. Çevredeki sular kahverengiye dönüştü. İvan İvaniç onun saçlarına bakarak, anlamlı anlamlı;

"Evet, kabul ediyorum," dedi.

Alehin utanarak:

"Çoktan beri yıkanmamıştım," diye tekrarladıktan sonra bir kez daha sabunlandı. Etrafındaki su bu kez mürekkep gibi koyu mavi bir renge büründü. İvan İvaniç dışarı çıkarak gürültüyle suya atladı, yağmurun altında yüzmeye başladı. Kollarını geniş bir şekilde açarak çırpınıyor, dalgalar meydana getiriyordu. Bu dalgaların üzerlerinde beyaz zambaklar ileri geri hareket ediyordu. İvan İvaniç suyun ortasına kadar yüzdü, bir dalış yaptı, bir dakika sonra başka bir noktadan çıktı. Daha öteye yüzdü; durmadan dalıyor, suyun dibine dokunmaya çalışıyordu. Yüzmenin tadını çıkarıyor,

bir yandan da, "Oh, tanrım, oh tanrım!.." diye söyleniyordu. Sonra, değirmene kadar yüzdü, orada mujiklerle bir şeyler konuştu, geri döndü. Suyun ortasında sırtüstü uzandı, yüzünü yağmura tuttu. Bu sırada Burkin'le Alehin giyinmişlerdi, gitmeye hazırlanıyorlardı. İvan İvaniç ise durmadan yüzüyor, dalışlar yapıyordu.

"Ah, tanrım!.. Ah, beyler, affedersiniz!.." diye seslendi İvan İvaniç.

"Yeter artık!.." diye bağırdı ona Burkin.

Eve döndüler. Burkin'le İvan İvaniç ipek robdöşambırları içinde, ayaklarında sıcacık terliklerle üst kattaki büyük misafir odasına girdiklerinde, lambaları daha yeni yakmışlardı. Misafirler koltuklara oturdular. Alehin ise, sıcaklığın, temizliğin, üzerindeki kuru giysilerin ve hafif ayakkabıların zevkini çıkararak, sırtında yeni redingotuyla, saçları taranmış olarak misafir odasında geziniyordu. Güzel Pelageya halı üzerinde adımlarını sessizce atarak ve nazikçe gülümseyerek tepsi içinde çayla reçel sunduğunda, İvan İvaniç hikâyesine daha yeni başlamıştı. İnsana, sanki İvan İvaniç'i yalnızca Burkin'le Alehin değil de, onları duvarlardaki altın çerçevelerden sakin ve ciddi tavırlarla seyreden genç ve yaşlı hanımlar, askerî erkân da dinliyormuş gibi geliyordu.

"Biz iki kardeşiz," diye söze başladı İvan İvaniç. "Ben İvan İvaniç ve benden iki yaş küçük olan Nikolay İvaniç. Ben okumayı seçtim ve veteriner oldum. Nikolay ise on dokuzundan itibaren vergi dairesinde çalışmaya başladı. Babamız Çimşa-Gimalayski kantonistlerden-

di.* Subay rütbesini elde edince bize soyluluk unvanından** başka, bir de yurtluk bıraktı. Onun ölümünden sonra, borçlarımıza karşılık olarak yurtluğa icra yoluyla el kondu. Ama ne de olsa, çocukluğumuzu köyde özgürlük içinde yaşamıştık. Tıpkı köylü çocukları gibi gecemizi gündüzümüzü tarlada, ormanda geçirir, atları otlatır, dalların kabuklarını soyar, balık avlardık. Hayatında bir kez bile olsa hani balığı yakalamış ya da sonbaharla birlikte, berrak ve serin günlerde köyün üzerinden diziler halinde göçüp giden ardıçkuşu sürülerini görmüş bir kimse artık şehirli değildir, özgürlük onu ölünceye dek hep kendine çekecektir.

Kardeşim devlet dairesinde boyuna sıkılıyordu. Yıllar geçiyor, o ise hep aynı masada oturuyor, aynı kâğıtları karalıyor ve yalnız tek bir şeyi, köye dönmeyi düşünüyordu. Bu özlem onda giderek bir sabit fikre, kendine bir nehrin ya da gölün kıyısında küçük bir çiftlik satın alma idealine dönüştü.

Kardeşim iyi yürekli, yumuşak yaradılışlı bir insandı. Onu severdim. Fakat insanın bir arzuyla, çiftlik sahibi olma düşüncesiyle bütün hayatı boyunca kendisini mahkûm etmesini asla onaylamadım. Kabul görmüş deyişle, insana sadece üç arşın toprak gereklidir. Ama işte ne de olsa üç arşın bir ölüye gerekli, yaşayan insana değil. Bugünlerde, bizim aydın kesimin toprağa heves etmesinin, çiftliklere yönelmesinin iyi bir şey olduğunu

---

* Kantonist: Asker sınıfına dâhil olanların çocukları. 19. yüzyılın ilk yarısında Rusya'da asker aileleri çocuğunu asker olarak yetiştirilmek üzere doğuştan itibaren askerî okullara yazdırabiliyordu. *–çev.*

** Büyük Petro reformlarından sonra belli bir süre devlet hizmetinde bulunanlara soyluluk unvanı verilmeye başlandı. *–çev.*

söylüyorlar. Ama bu çiftlikler de yine üç arşın toprak sayılır. Şehirden, mücadeleden, hayatın günlük hırgüründen kaçmak ve çiftliğine sığınmak... Bu hayat değil bencillik, tembellik ve kendine özgü bir tür keşişliktir. Yararlıktan yoksun bir keşişlik! İnsana üç arşın toprak ya da bir çiftlik değil bütün bir yerküre, bütün doğa gereklidir; insana, sahip olduğu bütün yetenekleri, özgür ruhunda saklı özgünlüğü açığa çıkarabileceği kadar geniş bir dünya gereklidir.

Kardeşim Nikolay masasında oturuyor, boyuna, nefis kokusuyla bütün avluyu dolduracak *kendi* şçi çorbasını nasıl içeceğini, yetiştireceği yeşil sebzeleri nasıl yiyeceğini, güneşin altında nasıl uyuyacağını, avlu kapısının yanındaki tahta sıranın üzerinde saatlerce oturup kır ve ormanı nasıl seyredeceğini düşlüyordu. Köy ekonomisi üzerine yazılmış kitapçıklar ve bu konularla ilgili olarak takvimlerde rastladığı bilgiler onun mutluluk kaynağını ve temel ruhsal gıdasını oluşturuyordu. Gazete okumayı da seviyordu ama gazetelerde yalnızca, 'Nehir kıyısında, bahçesi, nehre bağlantılı gölü, değirmeni, bostanı vb. olan, şu kadar dönüm sürülmüş tarla ve çayır satılıktır' şeklindeki ilanları bulup okuyordu. Bahçesinde yapacağı patikaları, ekeceği çiçekleri, meyveleri, sığırcıklar için koyacağı yuvaları, havuzlarda yetiştireceği balıkları, hepsini, hepsini kafasının içinde tasarlamış, planlamıştı. Onun bu düşsel tasarımları okuduğu ilanlara göre farklılıklar gösteriyordu. Ancak her nedense bu değişik planların tümünde ortak bir nokta vardı, o da bektaşiüzümleriydi. Bek-

taşiüzümü olmayan hiçbir çiftlik, hiçbir romantik köşe düşünemiyordu.

'Köy hayatının kendine özgü rahatlıkları var,' derdi. 'Balkonunda oturur çayını yudumlarsın, ördeklerin havuzda yüzer, her taraftan güzel kokular yayılır ve... bektaşiüzümü yetiştirirsin.' Çiftliği için değişik planlar çizer, fakat planlar her seferinde aynı kapıya çıkardı: a) Bey konağı, b) Hizmetkârların yaşayacağı yer, c) Bostan, d) Bektaşiüzümü.

Çok cimri yaşadı. Yemedi, içmedi, tamamen bir dilenci gibi giyindi. Hep para biriktirdi ve bu paraları bankaya yatırdı. Müthiş derecede cimri davranırdı. Onun yüzüne bakmaktan rahatsız olurdum. Kendisine herhangi bir şey verdiğimde ya da bayramlarda gönderdiğimde bunları kullanmaz, saklardı. Kişi bir fikre saplanınca, elden bir şey gelmiyor işte...

Aradan yıllar geçti, onu başka bir ile atadılar. Kırkını aştığı halde, hâlâ gazete ilanları okuyor ve para biriktiriyordu. Sonra, evlendiğini duydum. Amacını gerçekleştirmek, bektaşiüzümü yetişen bir çiftlik satın alabilmek için yaşlı, çirkin, dul bir kadınla evlendi. Onunla sadece parası olduğu için evlenmişti; kadına karşı hiçbir şey hissetmiyordu. Evlilik hayatı da cimrilik içinde geçti. Karısını yarı aç yarı tok yaşatıp, paralarını kendi hesabına bankaya yatırdı. Kadının ilk kocası posta müdürüymüş; onunla evliyken börekle, likörle besleniyormuş. Şimdi, ikinci kocasının yanında ise kara ekmeği bile yeterince bulamıyordu.

Bu hayat onu eritti, üç yıl sonra da tamamen yok etti. Tabii, kardeşim onun ölümünden kendisinin sorumlu

olduğunu bir an için bile aklına getirmedi. Para da tıpkı votka gibi insanı bir tuhaf yapar. Bizim şehirde bir zamanlar tüccarın biri ölmüştü. Adam ölmeden önce kendisine bir tabak bal getirmelerini söylemiş. Sonra, başkalarına kalmasın diye bütün parasını ve ikramiye vurmuş şans biletlerini bu balla beraber yemiş. Bir keresinde de istasyonda koyun sürüsünü seyrediyordum. Tam bu sırada, koyun tüccarlarından birisi trenin altına düştü, bacağı kesildi. Onu hastaneye götürdük, kanı su gibi akıyordu, korkunç bir şeydi. Tüccar ise durmadan kesik bacağını arayıp bulmamızı rica ediyordu. Çünkü kesik bacağın üzerindeki çizmeye yirmi ruble vermişti ve kaybolmasını istemiyordu."

"Siz şimdi başka bir telden çalmaya başladınız," dedi Burkin.

Yarım dakika kadar düşünen İvan İvaniç sözüne devam etti:

"Kardeşim karısının ölümünden sonra yurtluk aramaya devam etti. İnsan beş yıl araştırsa bile yine de düşlediğinden büsbütün farklı bir şey satın alır. Kardeşim komisyoncu aracılığıyla, bir yurtluğun borcunu üstlenerek, bey evi, hizmetçi odası, bahçesi olan yüz on iki desyatinlik bir yer satın aldı. Ancak yurtluğun ne meyve bahçesi, ne bektaşiüzümü ne de nehirle bağlantılı gölü vardı. Yan tarafta nehir vardı, ama yurtluğun bir tarafında tuğla fabrikası, diğer tarafında da kemik yakma fabrikası* bulunduğu için nehrin suyu kahverengi akıyordu. Kardeşim bunlara fazla üzülmedi. Yirmi çalı

* Eskiden şeker fabrikalarında şekeri beyazlatmak için kömürleştirilmiş hayvan kemiği (*bone char*) kullanılırdı. *-çev.*

bektaşiüzümü getirtti, onları dikti ve böylece büyük çiftlik sahibi olarak yeni bir hayata başlamış oldu.

Geçen yıl onu ziyarete gittim. Yolda giderken orada neler göreceğimi düşünüyordum. Kardeşim mektuplarında yurtluğundan, 'Çumbaroklova ya da Gimalayskoe Arazisi' adıyla söz ediyordu. Neyse, Gimalayskoe'ye öğleden sonra vardım. Hava sıcaktı. Her tarafta hendekler, duvarlar, çitler, sıra sıra aşılanmış köknarlar vardı. Avluya nasıl geçeceğimi, atı nereye bırakacağımı bilemiyordum. Eve girdiğimde beni kızıl tüylü, şişko, domuza benzeyen bir köpek karşıladı. Havlamaya üşeniyordu. Mutfaktan çıplak ayaklı, şişman aşçı kadın çıktı. O da domuza benziyordu. Kadın, efendisinin yemek sonrası uykusuna yattığını söyledi. Kardeşimin odasına girdim; yatağın üzerinde oturuyordu, dizleri battaniye ile örtülüydü. Yaşlanmış, göbek bağlamıştı. Cildi gevşeyip pörsümüş, yanakları, burnu ve dudakları öne doğru uzamıştı. Her an battaniyeye doğru eğilip domuz gibi homurtular çıkaracakmış gibi duruyordu.

Onunla kucaklaştık. Sevinçten ve aklımıza gelen, 'Bir zamanlar biz de gençtik, şimdiyse artık saçlarımız ağardı, sonumuz yaklaşıyor' gibi hüzünlü düşüncelerden dolayı gözlerimiz yaşarmıştı. Giyindi ve çiftliği görmek üzere dışarı çıktık.

'Eee, burada yeni hayatın nasıl?' diye sordum ona.

'Eh işte, çok şükür, halimden memnunum,' diye cevap verdi.O eski zavallı, ürkek memur değil, gerçek bir çiftlik sahibi beydi artık. Buraya alışmış, çiftliğin tadını çıkarmaya başlamıştı. Bol bol yemek yiyor, şişmanlıyor, hamamda yıkanıyor, çevredeki kimselere ve

komşu fabrikalara karşı davalar açıyordu. Mujikler ona, 'Soylu efendimiz, zatıalileri' diye hitap etmedikleri zaman buna çok içerliyordu. Köylülerine ağırbaşlılıkla, bir soyluya yaraşır şekilde davranıyor, onlara önemli, olağanüstü iyiliklerde bulunuyordu. Ne tür iyilikler mi? Bütün hasta mujikleri karbonat ve hintyağıyla tedavi ediyor, isim günlerinde köyün orta yerinde şükran duasını yönetiyor, sonra, öyle davranmak gerektiğini düşünerek oraya yarım kova votka bırakıyordu. Ah, bu müthiş yarım kovalar, ah!

Bu şişko çiftlik sahibi bugün ekinleri hayvanlara çiğnettiler diye mujikleri alıp yerel yönetim müdürünün karşısına diker, ertesi gün törende onlara yarım kova votka bağışlardı. Onlar da bu votkayı içer, 'Hurra!' diye bağırırdı. Sonra da, sarhoş mujikler efendilerinin ayaklarına kapanırdı.

Hayatın iyiye doğru değişmesi, tokluk, aylaklık, Rus insanında küstahça bir kendini beğenmişlik yaratıyor. Bir zamanlar, devlette çalışırken, herhangi bir konuda kendine ait özel görüşe sahip olmaktan bile korkan Nikolay İvaniç, şimdi tıpkı bir bakan üslubuyla yalnızca gerçekleri dile getiriyordu: 'Eğitim gereklidir ama halkın eğitimi için daha vakit erkendir' ya da, 'Bedensel cezalar genel olarak zararlı olmakla birlikte, bazı durumlarda yararlı ve zorunludur' yahut da 'Köylüleri tanıyor ve onlara nasıl davranılacağını biliyorum, onlar beni seviyor. İstediğim her şeyi, yalnızca parmağımı oynatarak onlara yaptırabiliyorum' diyordu.

Bütün bu sözlerin zeki ve masum bir gülümseyişle söylendiğine dikkatinizi çekerim. Belki yirmi kez, 'Biz

soylular...', 'Ben bir soylu olarak...' diye tekrarladı. Dedemizin mujik, babamızın da asker olduğunu artık unuttuğu besbelliydi. Aslında pek uygun bir soyadı olmayan soyadımız Çimsa-Gimalayski bile şimdi ona ahenkli, soylu ve çok hoş bir soyadı olarak gözüküyordu.

Sorun aslında onunla değil benimle ilgili bir sorundur. Onun çiftliğinde geçirdiğim bu saatler içinde bende meydana gelen değişimi size anlatmak istiyorum. Akşam çay içiyorduk, aşçı kadın masamıza bir tabak dolusu bektaşiüzümü getirip koydu. Bu bektaşiüzümü dışarıdan satın alınma değil, kardeşimin kendi öz mahsulüydü. Fidanların dikilişinden bu yana toplanan ilk üründü. Nikolay İvaniç gülümsedi, konuşmadan –heyecandan konuşamıyordu– yaş dolu gözlerle, bir dakika kadar bektaşiüzümlerine baktı. Sonra, meyvelerden birini alarak ağzına götürdü, uğraşısı sonunda sevgili oyuncağına kavuşmayı başarmış bir çocuğun sevinciyle yüzüme baktı:

'Ne kadar da lezzetli,' dedi.

Bektaşiüzümünü büyük bir açgözlülükle yiyor ve durmadan;

'Oh, ne kadar da lezzetli! Sen de al!' diye tekrarlıyordu.

Meyve sert ve ekşiydi, ama işte Puşkin'in dediği gibi, 'Bizi göklere çıkaran yalan, bize, gerçeklerin karanlığından daha değerlidir.'*

* Aleksandr Puşkin'in "Geroy" (Kahraman, 1830) adlı şiirinden. Şiirin orijinal halinde "gerçeklerin" değil, "bayağı gerçeklerin" denmektedir. *–çev.*

Karşımda, kutsal düşü gerçekleşmiş, hayatta amacına ulaşmış, muradına kavuşmuş, yazgısından ve kendinden hoşnut, mutlu bir insan görüyordum. İnsanın mutluluğu hakkındaki düşüncelerim her zaman, nedense, hüzünlü bir şeylerle iç içedir; şimdiyse, karşımdaki mutlu insan bende umutsuzluğa benzeyen bunaltıcı bir duygu yaratmıştı. Sıkıntım geceleyin daha da arttı. Yatağımı kardeşiminkine bitişik odada hazırlamışlardı. Onun uyuyamayarak kalktığını, bektaşiüzümü tabağına yürüdüğünü ve meyveden aldığını duyuyordum. Şöyle şeyler düşündüm; gerçekte durumundan hoşnut, mutlu insan ne kadar da çoktu! Ne üstün bir güçtü bu! Şu hayata bir bakınız: Güçlülerin küstahlığı ve asalaklığı, zayıfların cahilliği ve ağzı var dili yok halleri; etrafta sınırsız yoksulluk, darlık, yozlaşma, sarhoşluk, ikiyüzlülük, yalan... Oysa bütün evlerde, caddelerde sessizlik ve sükûnet egemen. Şehrimizde yaşayan elli bin kişiden bir tanesi bile çığlık atmıyor, isyan etmiyor. Biz, yiyecek satın almak için pazara giden, kendi saçmalıklarını konuşup dinleyen, evlenen, ölülerini sessiz sessiz mezarlığa taşımaya çalışan, gündüz yemek yiyip gece uyuyan insanları görüyoruz. Oysa acı çeken insanları, hayatta, kulis arkalarında olup biten korkunç şeyleri görmüyor, duymuyoruz. Her şey sessiz ve sakin; ortada sadece dilsiz istatistiklerin protestosu var: Şu kadar insan aklını oynattı, şu kadar litre içki içildi, yetersiz beslenmeden şu kadar çocuk öldü vb...

Açıktır ki, böyle bir düzen aslında gereklidir. Çünkü mutlular, mutsuz kişiler sustuğu için kendilerini mutlu hisseder. Eğer bu suskunluk olmasaydı mutluluk

imkânsız olurdu. Bu genel bir hipnotizmadır. Halinden memnun ve mutlu her kişinin kapısında eli tokmaklı bir adam durmalı ve sürekli vuruşlarla ona, bu dünyada mutsuzlukların da olduğunu, onun da pekâlâ mutsuz olabileceğini, hayatın ona pençesini er geç göstereceğini; hastalık, yoksulluk, ölüm gibi belaların onun başına da gelebileceğini; şimdi onun hiç kimseyi görüp işitmediği gibi, o zaman da onu hiç kimsenin görüp işitmeyeceğini sürekli olarak anımsatmalı. Fakat eli tokmaklı adam yok, mutlu kendi için yaşıyor, günlük hayatın ufak tefek dertleri onu, rüzgârın titrek kavak ağacını sallaması gibi hafifçe telaşlandırıyor ve sonra her şey yoluna giriyor."

İvan İvaniç ayağa kalkarak;

"İşte, o gece kendimin de o memnun ve mutlulardan biri olduğumu fark ettim," diye devam etti. "Ben de ziyafet sofralarında, avlarda nasıl yaşanacağı, nasıl iman edileceği, halkı nasıl yönetmek gerektiği konularında öğüt veriyordum. Ben de bilginin ışık anlamına geldiğini, eğitimin gerekli olduğunu, ama sıradan halk için şimdilik yalnızca okuma yazmayı öğrenmenin yeterli olacağını söylüyordum, özgürlüğün bir nimet olduğunu, hava olmadan yaşanılamayacağı gibi özgürlük olmadan da yaşanılamayacağını, fakat beklemek gerektiğini ileri sürüyordum. Evet, böyle konuşuyordum. Şimdiyse soruyorum. Ne adına beklenecek?"

İvan İvaniç, öfkeyle, Burkin'e bakarak sorusunu yineledi:

"Ne adına beklenecek? Size soruyorum! Hangi düşünceler adına? Bana, hayatta fikirlerin öyle hemen bir-

denbire değil, adım adım ve kendi zamanları gelince hayata geçeceğini söylüyorlar. Ama bunu iddia eden kim? Bunun haklı olduğu nerede kanıtlanmış? Nesnelerin doğal düzenini, olayların yasalara göre oluşup yürüdüğünü kanıt olarak gösteriyorsunuz. Ama ben canlı, düşünen bir insanım, bir hendeğin başında dikilmiş duruyorum; onun kendi kendine kapanmasını ya da dipte biriken çamurla dolmasını bekliyorum. Oysa belki de bu sürede onun üzerinden atlayabilir ya da üzerine bir köprü kurabilirdim. Peki, burada düzen ve yasalardan söz edilebilir mi? Yine aynı soru: Ne adına beklenecek? Yaşamak için gücün yokken bekleyebilirsin, oysa yaşamak gerekli ve sen yaşamak istiyorsun!

Sabah erkenden kardeşimin yanından ayrıldım. O günden sonra, şehirde yaşamak bana dayanılmaz gelmeye başladı. Sessizlik ve sükûnet beni sıkıyor. Pencereden bakmaya korkuyorum; çünkü benim için, masanın başına toplanmış çay içen mutlu bir aileden daha can sıkıcı bir görüntü olamaz. Artık yaşlıyım, mücadeleye yararım dokunmaz. Nefret etme yeteneğim bile yok. Yalnızca, içten içe acı çekiyor, öfkeleniyor ve sıkılıyorum. Kafama üşüşen düşüncelerden geceleri başım patlıyor, uyuyamıyorum... Ah, şimdi genç olacaktım ki!.."

İvan İvaniç heyecan içinde bir köşeden diğerine gidip gelirken tekrarlıyordu:

"Ah, şimdi genç olacaktım ki!.."

İvan İvaniç ansızın Alehin'in yanına gitti; onun ellerini avuçları içine alarak tek tek sıkmaya başladı. Yalvaran bir sesle ona:

"Pavel Konstantiniç!.." dedi. "Uyuşup gevşemeyin, kendi kendinizi uyutmayın! Genç, kuvvetli ve dinç olduğunuz bu yaşlarınızda iyilik yapmaktan bıkmayın. Mutluluk yoktur ve olmak zorunda da değildir. Eğer hayatta bir anlam, bir amaç varsa, bu anlam ve amaç asla bizim mutluluğumuzda değil, daha akıllıca, daha yüce bir şeylerde saklıdır, iyilik yapın!"

İvan İvaniç bütün bunları özel olarak kendisi için istiyormuşçasına, yüzünde acıklı ve rica edici bir gülümseyişle söylüyordu.

Daha sonra üçü de misafir odasının farklı köşelerindeki koltuklara oturdular ve sustular. İvan İvaniç'in hikâyesi ne Burkin'i ne de Alehin'i hoşnut etmişti. Odanın loşluğunda âdeta canlı gibi gözüken, altın çerçeveli fotoğraflardaki kadınların ve generallerin bakışları altında bektaşiüzümü yiyen zavallı bir memurun hikâyesini dinlemek sıkıcı gelmişti.

Odadakilerin içinden, her nedense, zarif insanlardan, kadınlardan söz etme isteği geçti. Oysa onların şu anda, duvarda asılı altın çerçevelerden bakan şu insanların bir zamanlar içinde gezindikleri, oturdukları, çay içtikleri bu odada oturmaları –oradaki her şey, kılıflı avize, koltuklar, halı buna tanıktı– ve güzel Pelageya'nın önlerinde sessiz sessiz yürümesi bütün hikâyelerden daha güzeldi.

Alehin'i müthiş bir uyku bastırdı. Ev işleri nedeniyle oldukça erken, sabahın üçünde kalkmıştı. Şu anda gözlerinden uyku akıyordu; ancak kendisi olmadan misafirler ilginç sohbetlerini sürdüremezler korkusuyla kalkıp gitmiyordu. İvan İvaniç'in az önce konuştuklarının

akıllıca ve haklı şeyler olup olmadığını kavrayamamıştı Alehin. Misafirler bulgurdan, ottan, katrandan söz etmemiş, onun hayatıyla doğrudan ilişkisi olmayan bir konu üzerine konuşmuşlardı. O, buna çok memnun olmuştu ve sohbetin daha da sürüp gitmesini istiyordu.

Yerinden doğrulan Burkin:

"Ama artık yatma zamanı geldi," dedi. "Sizlere iyi geceler dilememe izin verin..."

Alehin iyi geceler dileyip alt kattaki odasına indi; misafirler ise orada, üst katta kaldılar. Onları, ağaçtan yapılmış, oymalı, eski iki karyolanın bulunduğu büyük bir odaya aldılar. Köşede fildişinden yapılmış bir haç vardı. Güzel Pelageya'nın hazırladığı geniş ve serin yataklardan hoş, temiz bir çamaşır kokusu yayılıyordu.

İvan İvaniç konuşmaksızın soyundu ve yatağa uzandı.

"Tanrım biz günahkâr kullarını bağışla!" diyerek yorganı başına çekti.

İvan İvaniç'in masanın üzerinde duran piposundan odaya kuvvetli bir yanık tütün kokusu yayılıyordu. Uzunca bir süre uyuyamayan Burkin, bu ağır kokunun nereden geldiğini bir türlü çıkaramadı.

Yağmur gece boyunca pencereleri dövüp durdu.

1898

Aşk Üzerine

ERTESİ GÜN kahvaltı sofrasında çok lezzetli pirojkiler, ıstakoz ve koyun etinden hazırlanmış köfte vardı. Kahvaltı devam ederken aşçı Nikanor içeri girerek misafirlerin öğle yemeğine ne arzu ettiklerini sordu. Aşçı, orta boylu, küçük gözlü, tombul yüzlü, tıraşlı bir adamdı. Bıyıklarının yeri sanki ustura ile tıraş edilmemiş de cımbızla yolunmuş gibi gözüküyordu.

Alehin, güzel Pelageya'nın bu aşçıya âşık olduğunu söyledi. Aşçı delidolu yaradılışlı, sarhoşun biri olduğu için kız onunla evlenmek istemiyormuş. Ancak, onunla öylesine, evlenmeden birlikte yaşamaya razıymış. Çok dindar bir kişi olan aşçının dinsel inançları onların öylesine yaşamasına izin vermiyormuş. Bu yüzden oğlan, kızın kendisiyle evlenmesini istiyor, hayır cevabı alınca da ona kötü davranıyor, azarlıyor ve hatta sarhoş olduğu zamanlar kızı dövüyormuş. Oğlan sarhoşken kız üst katta saklanıp hıçkıra hıçkıra ağlıyormuş. Böyle durumlarda Alehin'le hizmetçiler gerektiğinde kızı oğlandan korumak için evden dışarı çıkmazlarmış.

Aşk üzerine konuşulmaya başlanmıştı.

"Aşkın nasıl bir şey olduğunu," diye söze başladı Alehin, "aşkta kişisel mutluluk sorunu ön planda olmasına rağmen, Pelageya'nın, ona iç ve dış özellikleriyle daha çok yakışan bir başkasına değil de, bu Nikanor'a, bu 'çirkin suratlı'ya –burada herkes onu böyle çağırır–

neden âşık olduğunu kimse bilmiyor. Bu konularda herkes kendine göre düşünüyor. Şimdiye kadar aşk üzerine söylenmiş tek tartışılmaz gerçek, 'Aşkta yüce bir sırrın saklı oluşu'dur. Bu konuda söylenmiş ve yazılmış olan diğer şeylerin hepsi birer cevap değil, sadece cevapsız soruların ortaya konmasıdır. Bir olay için uygun gelen bir açıklama diğer bir olaya uygun düşmemektedir. Kanımca en iyisi, her olayı ayrı olarak açıklamak, genelleme yapmaya kalkışmamak olacaktır. Doktorların dediği gibi, her bağımsız olayı kişiselleştirmek gerektir."

"Tamamen doğru," dedi Burkin.

"Aklı başında, makul insanlar olan biz Rusların bu tür cevapsız sorulara karşı büyük bir eğilimimiz vardır," dedi Alehin. "Başkaları aşkı şiirleştirir; onu güllerle, bülbüllerle süsler. Biz Ruslar ise aşkımızı bu tür uğursuz sorularla süslüyor, üstelik de onların arasından en az ilginç olanlarını seçiyoruz. Moskova'da üniversitede okurken bir kadın arkadaşım vardı. Tatlı bir kadındı. Ne zaman onu kollarımın arasına alsam, her seferinde, kendisine o ay kaç para vereceğimi, sığır etinin kilosunun kaça olduğunu düşünürdü. Böyle işte... Sevdiğimiz zaman kendi kendimize sorular yöneltmeyi elden bırakmıyoruz: Bu yaptığım şey dürüst bir davranış mı, değil mi? Akıllıca mı, aptalca mı? Bu aşkın sonu nereye varacak? vs. vs... Böyle davranmanın iyi bir şey olup olmadığını bilmiyorum, fakat bunun, kişiyi kösteklediğini, huzursuz ettiğini, öfkelendirdiğini biliyorum."

Alehin'in bir şeyler anlatmak istediği belliydi. Yalnız başına yaşayan insanların içlerinde, anlatmaya

gönüllü oldukları bir şeyler her zaman bulunur. Şehirlerde bekârlar sırf sohbet etmek amacıyla hamama, lokantaya giderler; bazen tellaklara, garsonlara çok ilginç hikâyeler anlatırlar. Köylerde ise bu insanlar içlerini genellikle misafirlerine döker. O sırada pencereden gri gökyüzü ve yağan yağmurla ıslanmış ağaçlar gözüküyordu. Böyle bir havada hiçbir yere gidilemezdi; konuşup dinlemekten başka yapacak bir şey yoktu.

Alehin yeniden söze başladı:

"Uzun zamandır, üniversiteyi bitirdiğimden beri Sofino'da yaşıyor, toprak işleriyle uğraşıyorum. Ben nazlı yetiştirildim, yaradılış olarak hayattan kopuk bir insanım. Ancak, buraya geldiğimde yurtluğun üzerinde büyük bir borç vardı. Bu borç biraz da babamın eğitimime çok para harcaması yüzünden olduğu için, burada kalmaya ve borcun bitimine dek çalışmaya karar verdim. Böyle karar verdim ve çalışmaya başladım ama açıkça söylemeliyim ki bu işten pek tiksinmiyor da değildim hani. Buranın toprağı verimli değildir. Yaptığın tarımdan zarar etmemen için serflerin ve gündelikçi ırgatların –ki, ikisi de hemen hemen aynı kapıya çıkar– emeklerinden akıllıca yararlanman gerekir ya da kendi işini köylü usulüyle, yani tarlada bizzat kendin, kendi ailenle çalışarak yürütmelisin. Bunun ortası olamaz. Ancak, ben o zamanlar bu tür incelikleri henüz kavrayamamıştım. Toprakların küçük bir parçasını bile boş bırakmıyor, komşu köylerde ne kadar erkek ve kadın varsa hepsine iş veriyordum. Çılgınca çalışıyorduk. Kendim de toprak sürüyor, tohum atıyor ve ekin biçiyordum. Bunları yaparken içim sıkılıyordu ve açlıktan

bostandaki salatalıkları yemek zorunda kalmış bir köy kedisi gibi tiksintiyle yüzümü buruşturuyordum. Bütün gövdem ağrılar içinde kalıyordu; yürürken uyukluyordum.

İlk zamanlar, yeni iş hayatımla kendi kültürel alışkanlıklarımı kolayca bağdaştırabileceğimi sandım. Bunun için sadece bilinen dış düzene uyulmasının yeteceğini düşündüm. Buraya, üst kattaki bu büyük odalara yerleştim. Kahvaltı ve öğle yemeklerinden sonra likörle kahve içiyor, akşam yatağa girdiğimde *Avrupa Bülteni*'ni okuyordum. Derken, bir gün aziz Peder İvan çıkageldi; benim likörümü bir oturuşta içip bitirdi. Bu arada *Avrupa Bülteni* de papazın kızlarına kalmıştı. Çünkü yazın, özellikle ot biçme zamanında yorgunluktan yatağıma kadar yürümeyi başaramıyor, samanlıkta, holde ya da koru bekçisinin kulübesinde bir yerlerde uyuyakalıyordum. Bu durumda hangi okumadan söz edilebilir? Yavaş yavaş alt kata taşındım, yemeklerimi hizmetçilerin mutfağında yemeye başladım. Eski görkem ve debdebeden kala kala sadece şu hizmetçiler kaldı. Babamın hizmetinde bulundukları için onları işten çıkarmak bana acı verecekti.

Buraya ilk geldiğim yıllarda beni sulh mahkemesi şeref üyeliğine seçtiler. Ara sıra şehre gitmek, meclis toplantılarına ve bölge mahkemesine katılmak gerekiyordu. Bu beni oyalıyordu. İnsan burada, özellikle kışın, bir yerlere gitmeksizin iki üç ay yaşadı mı, eninde sonunda siyah redingotu özlemeye başlar. Bölge mahkemesinde ise redingotlar, üniformalar, fraklar boldu; kendileri ile konuşabileceğin hukukçular, eğitim gör-

müş insanlar vardı. Holde uyumalardan, hizmetçi mutfaklarından sonra, üzerinde tertemiz elbiseler, ayağında yumuşak potinler, göğsünde zincirle, koltuğa kurulup oturmak ne büyük bir görkemdi!

Şehirde beni güler yüzle misafir ediyorlardı; ben de onlarla severek, isteyerek tanışıyor ve dostluk kuruyordum. Kurduğum bu arkadaşlıkların en sağlamı ve hatta gerçeği tam söylemek gerekirse, en çok hoşuma gideni bölge mahkemesi başkan yardımcısı Luganoviç ile olan arkadaşlığımdı. Onu her ikiniz de tanırsınız. İnsanların en sevimlisiydi.

Ünlü kundakçılar davasından sonraydı. İnceleme iki gün sürmüştü; hepimiz çok yorulmuştuk.

Luganoviç yüzüme şöyle bir baktıktan sonra;

'Biliyor musun ne diyeceğim, haydi öğle yemeğine bana gidelim,' dedi.

Luganoviç ile tanışıklığım azdı ve sadece resmî nitelikte bir tanışıklıktı. Dolayısıyla, bu önerisi benim için beklenmedik bir şeydi. Daha önce onun evine bir kez bile gitmemiştim.

Elbise değiştirmek için aceleyle otelime uğradıktan sonra Luganoviç'in evine gittim. İşte, Luganoviç'in karısı Anna Alekseyevna ile tanışma fırsatını o gün elde ettim. O zamanlar Anna Alekseyevna daha çok gençti; yirmi ikisinde ya var ya yoktu. İlk çocuğunu altı ay önce doğurmuştu. Geçmişte kalmış bir şey. Bu yüzden, onda bu kadar olağanüstü olanın ve benim bu kadar çok hoşlandığım şeyin tam olarak ne olduğunu şimdi size anlatabilmem güç, ancak o zaman yemek sırasında her şey bana gün gibi apaçık gelmişti. Karşımda genç, güzel, iyi

yürekli, aydın, alımlı bir kadın görüyordum. Böyle bir kadınla daha önce asla karşılaşmamıştım. Tanışır tanışmaz onda cana yakın, neredeyse tanıdık birini buldum. Tam tamına bu yüzü, bu sevimli, zeki gözleri bir zamanlar, çocukluğumda, annemin odasındaki komodinin üzerinde duran albümde görmüştüm.

Kundakçılar davasında, dört Yahudi sanık çete kurmaktan suçlu bulunmuştu. Bana göre karar tamamen haksızdı. Bu bana çok dokunuyordu. Yemek sırasında oldukça heyecanlanmıştım. Neler söylediğimi anımsamıyorum. Yalnızca, Anna Alekseyevna'nın boyuna başını salladığını ve kocasına, 'Dmitri, nasıl olabilir böyle bir şey?' diye sorduğunu anımsıyorum.

İyi yürekli Luganoviç, bir insanın bir kez mahkemeye yolu düştü mü, onun artık suçlu demek olduğu; kararların doğruluğu hakkında şüphe belirtmenin ancak ve ancak yasal usuller içinde ve kâğıtlar üzerinde mümkün olabileceği, bunun yemek yenirken ve özel konuşmalarda dile getirilemeyeceği görüşlerine sıkı sıkıya bağlı saf insanlardan biriydi.

Luganoviç, yumuşak bir sesle:

'Senle ben kundakçılık yapmadık, bu yüzden de bizi yargılamıyorlar, cezaevine de koymuyorlar,' dedi.

Karı koca her ikisi de benim biraz daha çok yiyip içmem için diretiyordu. Bazı küçük ipuçlarına, örneğin, ikisinin birlikte nasıl kahve pişirdiklerine, birbirlerini daha cümlelerinin sonu gelmeden nasıl anladıklarına dayanarak, onların huzur ve barış içinde mutlu bir hayat sürdüklerini ve misafirlerinden memnun gözüktüklerini çıkarabilmiştim. Yemekten sonra ikisi birlikte

piyano çaldı. Sonra karanlık bastırdı, ben de otelime döndüm.

Bu anlattığım olay ilkbaharın başlarında olmuştu. Ondan sonra bütün yaz mevsimini hiçbir yere gitmeksizin Sofino'da geçirdim. Şehri düşünmek için bile zamanım yoktu. Fakat açık kumral saçlı, zarif kadınla ilgili anım günler boyunca taze kaldı. Onu düşünmüyordum, ama onun belli belirsiz hayalini hep içimde taşıyordum. Sonbaharın son günleriydi. Düşkünlere yardım toplamak amacıyla şehirde bir temsil veriliyordu. Valinin locasına girdim (beni perde arasında davet etmişlerdi). Baktım, valinin hanımının yanında Anna Alekseyevna oturuyor. Güzelliğinin ve şirin, tatlı gözlerinin dayanılmaz, çarpıcı etkisi yine aynıydı, yine o aynı yakınlık duygusunu hissettim. Bir süre yan yana oturduk, sonra fuayeye çıktık.

'Zayıflamışsınız, hasta mıydınız?' diye sordu bana.

'Evet,' dedim. 'Omzum ağrıyor, yağışlı havalarda geceleri beni uyutmuyor.' 'Solgun görünüyorsunuz. İlkbaharda bize geldiğinizde daha genç, daha canlıydınız. Coşkuluydunuz, durmadan konuşuyordunuz, çok ilginç biriydiniz. İtiraf edeyim ki biraz da gönül vermiştim size. Nedense hep yaz boyunca sık sık sizi anımsadım. Bugün de tiyatroya hazırlanırken, sizi göreceğim gibi bir his vardı içimde.' Gülümseyerek: 'Fakat bugün solgun bir görünümünüz var. Bu sizi daha yaşlı gösteriyor,' diye ekledi.

Ertesi gün kahvaltıda Luganoviç'lerdeydim. Kahvaltıdan sonra kış hazırlıklarını düzene sokmak üzere daçalarına gideceklerdi. Ben de onlarla birlikte gittim.

Şehre yine onlarla döndüm. Şömine etrafa alev saçarken ve genç anne kızının uyuyup uyumadığına bakmak üzere sık sık içeri girip çıkarken, ben, bu sakin aile çatısı altında gece yarısına dek oturup çay içtim. Bundan sonra şehre her inişimde Luganoviç'lere uğramaya başladım. Onlar bana alışmıştı, ben de onlara. Genellikle geleceğimi haber vermeden gidiyordum; ev halkından biriymiş gibi giriyordum kapıdan içeriye. Bana öylesine güzel gelen o gergin sesiyle uzak odaların birinden seslenirdi:

'Kim geldi?'

Oda hizmetçisi ya da dadı:

'Pavel Konstantiniç,' diye cevap verirdi.

Anna Alekseyevna yüzünde endişeli bir ifadeyle beni karşılar ve her seferinde:

'Bu kadar uzun süre neredeydiniz? Yoksa bir şey mi oldu?' diye sorardı.

Bakışları, bana uzattığı o zarif, asil elleri, günlük ev giysileri, taranışı, sesi, adımları her seferinde benim üzerimde alıştığım hayat tarzı bakımından sıradışı, yeni ve etkileyici bir izlenim bırakırdı. Bol bol sohbet eder, sonra ikimiz de kendi hayatlarımız üzerine düşünceye dalar, uzun uzun susardık. Yahut da bana piyano çalardı. Evde olmadıkları zamanlarda dadı ile konuşur, bebekle oynar ya da odada Türk divanı üzerine uzanarak gazete okur, gelmelerini beklerdim. Anna Alekseyevna eve döndüğünde onu girişte karşılar, kucağındaki bütün alışveriş paketlerini alırdım. Nedense her zaman bu paketleri tıpkı bir çocuk gibi büyük bir sevinç ve aşk duyarak taşırdım.

Hani bir atasözü vardır: Köylü kadının hiçbir derdi, tasası yokmuş, o da gidip kendine bir domuz yavrusu satın almış. Luganoviç'lerin de derdi tasası yoktu, onlar da benimle dostluk ediyorlardı. Şehre uzun bir süre gitmesem, bunu hasta olduğuma ya da başıma bir şey geldiğine yoruyorlar ve her ikisi de büyük bir telaşa kapılıyordu. Benim eğitim görmüş, birkaç yabancı dil bilen biri olarak oturup bilimle ya da edebiyatla uğraşacak yerde köyde yaşamam, çok çalışmam, koşuşturup durmam ve buna rağmen de her zaman meteliksiz olmam onları üzüyordu. Çok acı çektiğimi, eğer konuşuyor, gülüyor, yemek yiyorsam, bütün bunları sadece ve sadece kendi acılarımı gizlemek için yaptığımı düşünüyorlardı. Hatta neşeli anlarımda, kendimi çok iyi hissettiğim zamanlarda bile onların araştırıcı bakışlarını üzerimde hissederdim. Özellikle, gerçekten sıkışık durumda olduğum zamanlarda, alacaklılarımdan biri peşimdeyken ya da hemen ödenmesi gereken bir borç için param çıkışmadığında halleri çok dokunaklı olurdu. Böyle durumlarda karı koca pencere kenarına çekilip fiskos eder; sonra kocası ciddi bir yüz ifadesi takınarak yanıma gelir ve:

'Pavel Konstantinoviç, eğer şu anda paraya ihtiyacınız varsa, ben ve karım sizden, çekinmemenizi ve bu parayı bizden almanızı rica ediyoruz,' derdi.

Heyecandan kulakları kızarırdı.

Bazen de, aynı bu şekilde, pencere kenarında karısı ile fiskos ettikten sonra kulakları kızarmış halde yanıma gelir:

'Ben ve karım şu armağanı kabul etmenizi ısrarla rica ediyoruz,' diyerek bir çift kol düğmesi, bir sigara kutusu ya da bir masa lambası verdiği olurdu.

Ben de karşılık olarak onlara köyden, avlanmış kuş, tereyağı ve çiçek gönderirdim. Yeri gelmişken söyleyeyim, onlar varlıklı insanlardı. İlk zamanlar şundan bundan sık sık borç para alıyordum. Bunda özel bir titizlik de göstermiyor, mümkün olan her yerden, herkesten borç alıyordum. Ancak, Luganoviç'lerden borç para almaya beni hiçbir güç zorlayamazdı. Bunun sözünü etmeye bile gerek yok!

Mutsuzdum. Evde, tarlada, ambarda, her yerde onu düşünüyordum. Yaşını başını almış (kocası kırkın üzerindeydi), ilginç olmaktan uzak bir adamla evlenen, ondan çocuk sahibi olan bu genç, güzel ve zeki kadının sırrını anlamaya çalışıyordum. İlginçlikten uzak, can sıkıcı bir sağduyuyla düşünen, balolarda ve gece eğlencelerinde, yüzünde uslu ve kayıtsız bir ifade olduğu halde ciddi kimselerin yanından ayrılmayan, sanki onu buraya bir şeyler satması için getirmişler gibi öyle uyuşuk ve gereksiz duran, öte yandan da mutlu ve çocuk sahibi olmanın kendisinin de hakkı olduğuna inanan bu iyi yürekli, safdil adamın da sırrına ermek istiyordum. Hep şunu anlamaya çalışıyordum: Neden Anna Alekseyevna benim değil de bu adamın karşısına çıkmıştı? Hayatımızda bu kadar müthiş bir hatanın işlenmesi acaba niye gerekli görülmüştü?

Onlara her uğrayışımda Anna Alekseyevna'nın gözlerinden beni beklediğini okuyabiliyordum. Benim geleceğimi daha sabahtan itibaren içine doğan özel bir

sezi ile tahmin ettiğini söylüyordu. Uzun uzun konuşur sonra suskunluğa gömülürdük; aşkımızı birbirimize söylemez, açıklamaya korkar, kıskançlıkla gizlerdik. Sırrımızı kendimize bile açık edecek her şeyden korkardık. Onu şefkatle ve derin bir aşkla seviyordum. Ama eğer aşkımıza karşı koyacak yeterli gücü kendimizde bulamazsak bu aşkın bizi nereye götüreceğini düşünüyor, kendime soruyordum. Bu sessiz ve hüzünlü aşkımın, Anna Alekseyevna'nın, kocasının, çocuğunun, beni böylesine seven ve bana inanan bütün bu ailenin mutlu hayatını ansızın altüst edebileceği ihtimali bana inanılmaz gözüküyordu. Dürüstçe olur muydu bu? O benim arkamdan gelirdi, ama nereye? Onu nereye götürebilirdim? Eğer ilginç, güzel bir hayatım olsaydı, örneğin bir kurtuluş savaşı kahramanı ya da ünlü bir bilgin, artist, sanatçı olsaydım iş o zaman başka türlü olurdu. Oysa bu durumda ben onu sıradan, renksiz bir ortamdan alıp, başka, yine aynı bu tür, hatta daha da renksiz bir ortama sürüklemiş olmayacak mıydım? Hem sonra bakalım mutluluğumuz uzun sürecek miydi? Hastalanır ya da ölürsem ya da birbirimizden soğursak ona ne olurdu?

O da olaylara galiba benim gibi bakıyordu. Kocasını, çocuğunu, damadını kendi oğlu gibi seven annesini düşünüyordu. Eğer kendisini duygularına tutsak ederse, ya yalan söyleyecekti ya da gerçeği; onun durumu bakımından her iki seçenek de aynı şekilde korkunç ve yakışıksızdı. 'Acaba aşkı bana mutluluk getirecek miydi? Onun varlığı sakın bu sevgisiz, çetin ve her türlü bahtsızlıkla dolu hayatımı daha da güçleştirmesin?' gibi

sorularla kendine eziyet ediyordu. Kendisinin artık, benimle evlenecek kadar genç olmadığını, yeni bir hayata başlamak için gerekli gücü ve çabayı gösteremeyeceğini düşünüyordu. Kocası ile sık sık, benim, iyi bir ev kadını ve iyi bir yardımcı olabilecek, zeki, değerli bir kızla evlenmem gerektiği üzerine konuşur, hemen arkasından da koca şehirde böyle bir kızın zor bulunabileceğini eklerdi. Bu arada yıllar geçip gidiyordu. Anna Alekseyevna'nın ikinci çocuğu da doğmuştu.

Luganoviç'lere gittiğimde hizmetçiler bana dostça gülümsüyor, çocuklar, 'Pavel Konstantiniç Amca geldi' diye bağrışıyor, boynuma atılıyorlardı; herkes seviniyordu. İçimde olup bitenleri anlamıyor, benim de sevindiğimi düşünüyorlardı. Herkes bende soylu bir ruh buluyor; büyükler de, küçükler de beni etraflarında dolaşan soylu bir varlık olarak görüyorlardı. Bu, onların benimle olan ilişkilerine özel bir zarafet kazandırıyor, âdeta benim oradaki varlığımla onların hayatı daha bir temiz, daha bir güzel oluyordu. Ben ve Anna Alekseyevna ikimiz birlikte, her defasında yaya olarak tiyatroya gider, bitişik koltuklarda otururduk; omuzlarımız birbirine dokunurdu. Bir şey söylemeksizin elinden tiyatro dürbününü alırken bana çok yakın olduğunu, onun bana ait olduğunu, bizim, bir diğerimiz olmadan yapamayacağımızı hissederdim. Ama tiyatrodan çıktığımızda, her seferinde, garip bir anlaşmazlık içinde yabancılar gibi vedalaşır ve ayrılırdık. Şehirde hakkımızda söylentiler çıkmıştı; kim bilir neler neler konuşuluyordu... Ama bunların tek kelimesi bile gerçek değildi.

Son yıllarda Anna Alekseyevna sık sık kâh annesinin, kâh kız kardeşinin yanına gitmeye başladı. Kötü bir ruhsal durum içindeydi; hayatının doyuruculuktan uzak ve bozuk olduğu düşüncesine kapılıyor, böyle anlarda çocuklarını da, kocasını da görmek istemiyordu. İyice laçkalaşmış olan sinirlerini güçlendirmek için tedaviye bile başlamıştı.

Sustuk, hep sustuk. Yabancıların yanında bana karşı tuhaf bir öfke gösteriyordu. Herhangi bir şey üzerine konuşsam bana itiraz ediyor, biriyle tartışacak olsam karşı tarafı destekliyordu. Elimden bir şey düşürdüğümde, soğuk bir tonla, 'Sizi kutlarım' diyordu. Tiyatroya giderken dürbünü yanıma almayı unutacak olsam, 'Eh, unutacağınızı zaten biliyordum' diye söylenirdi.

İyi ki ya da ne yazık ki, hayatımızda er ya da geç sona ermeyen hiçbir şey yoktur. Ayrılık zamanı gelip çatmıştı, çünkü Luganoviç'i mahkeme başkanı olarak batı illerinden birine atamışlardı. Mobilyaları, atları, daçayı satmak gerekiyordu. Daçaya gittik. Oradan geri dönerken, bahçeye, evin yeşil çatısına son bir kez bakmak için başımızı arkaya çevirdiğimizde hepimiz keder içindeydik. O anda, vedalaşmak zorunda olduğum şeyin sadece daça olmadığını anladım. Ağustos sonunda, doktorunun tavsiyesine uyarak Anna Alekseyevna'yı Kırım'a göndermeyi kararlaştırdık. Ondan kısa bir zaman sonra da Luganoviç çocuklarla birlikte görev yeri olan batı iline hareket edecekti. Anna Alekseyevna'yı büyük bir kalabalık yolcu etti. Kocası ve çocukları ile vedalaştığında neredeyse üçüncü zil çalmak üzereydi. Unutulduğu için sonradan getirilen sepeti yukarı rafa

koymak ve hem de vedalaşmak üzere kompartımana koştum. İçeri girdiğimde onunla göz göze geldik; ikimiz de irade gücümüzü kaybetmiştik. Onu kucakladım. Yüzünü göğsüme bastırdı, gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Omuzlarını, gözyaşları ile ıslanmış ellerini, yüzünü öperken, ah tanrım, ben de, o da ne kadar mutsuzduk! Ona aşkımı itiraf ettim. Bizim birbirimizi sevmemize izin vermeyen bütün o engellerin ne kadar lüzumsuz, ne kadar önemsiz ve aldatıcı şeyler olduğunu anladım; o anda yüreğime dayanılmaz bir sızı saplandı. Evet, insanın, birini sevince, aşkı üzerine düşünmeye başlarken, beylik anlamlarıyla mutluluk veya mutsuzluk, kötülük ya da erdem gibi kavramlardan değil, onlardan daha yüce, daha önemli bir şeylerden hareket etmesi yahut da hiçbir şey düşünmemesi gerektiğini nihayet anlamıştım.

Onu son kez öptüm, elini sıktım; bir daha görüşmemek üzere ayrılmıştık. Tren hareket etmişti. Komşu kompartıman boştu, oraya geçtim, ilk istasyona kadar burada oturup ağladım. Sonra Sofino'ya, evime yürüyerek döndüm."

Alehin hikâyesine devam ederken yağmur dinmiş, güneş açmıştı. Burkin ve İvan İvaniç balkona çıktılar. Buradan, bahçe ile güneşte bir ayna gibi parıldayan nehir çok güzel bir manzara oluşturuyordu. Misafirler hikâyeden büyük bir tat almış ve aynı zamanda da onlara hikâyesini böylesine içtenlikle anlatan, bilimle ya da hayatını çok daha hoş kılacak bir şeyle uğraşacak yerde, kocaman çiftlikte oradan oraya koşup duran, zeki ve iyilik dolu gözlere sahip bu adama acımışlardı.

Sonra, kompartımanda vedalaşırlarken, sevgilisi Anna Alekseyevna'nın omuzlarını ve yüzünü öptüğünde, genç kadının yüzünün kim bilir ne kadar kederli bir hal aldığını düşündüler. Burkin de, İvan İvaniç de genç kadını şehirden tanıyorlardı.

Hatta Burkin onunla tanışıyor ve onu güzel buluyordu.

1898

Aşk Üzerine, büyük usta Anton Çehov'un olgunluk döneminde kaleme aldığı üç harikulade öyküden oluşan bir dizi. Bağımsız da okunabilen öyküler, ortak temalar ve anlatıcı karakterler üzerinden birbirine bağlanıyor.

Üçlemenin ilk öyküsü "Kılıflı Adam", dar görüşlülük üzerine trajikomik bir anlatı. En iyi havalarda bile sırtında kalın bir palto, ayağında lastikler, elinde şemsiye ile dolaşan; düşüncelerini de bir kılıfın içine saklamaya çalışan öğretmenin portresi, Çehov'un mutsuz geçen lise yıllarından esintiler taşıyor.

"Bektaşiüzümü" yine bir kozanın içine sıkışıp kalma, üstelik de bundan kendi payına mutluluk çıkarma hikâyesi. Kitaba adını veren son öykü "Aşk Üzerine", hayata anlam kazandıran aşkın değeri üzerinde düşünmeye davet ediyor bizi...

Hasan Âli Ediz ile Nuri Yıldırım'ın özenli çevirileriyle Yordam Edebiyat'ın yayına hazırladığı bu üçleme, Çehov külliyatında çok özel bir yere sahip. Tüm edebiyat meraklıları için..

yordam edebiyat

YordamEdebiyat
YordamEdebiyat
YordamKitap

8 TL. KDV'den muaftır

ISBN 978-605-172-402-7